

Utkast, juni 2016

Barnets rettigheter i Norge

Norges femte og sjette rapportering til FNs komité
for barnets rettigheter - 2016

Leseveiledning

- Strukturen i rapporten følger barnekomiteens retningslinjer for form og innhold. Overskriftene følger dels av Barnekonvensjonens artikler, og dels av det komiteen særlig etterspør.
- Det refereres til Norges tidligere rapporter og til komiteens avsluttende merknader etter fjerde rapportering i rapporten. Merknadene er referert til med nummer og innhold angis kort.
- Retningslinjene fra barnekomiteen setter en ordbegrensning for rapportering på 21 200 ord. Dette gir liten mulighet til utfyllende beskrivelser i rapporten. Mange av tiltakene for bedre oppfyllelse av barnekonvensjonen er derfor behandlet mer overfladisk i rapporteringen.
- Utkastet er lengre enn ordgrensen, og det vil bli bearbeidet videre frem til levering til FNs Barnekomite.
- Tekst markert med gult angir tekst som skal oppdateres.

Forord

Norge leverer med dette sin femte og sjette rapport til FNs komité for barnets rettigheter. Rapporten består av to deler. Del 1 omhandler rapportering på barnekonvensjonen og oppfølging av komiteens merknader etter fjerde rapport. Del 2 omhandler oppfølging av de to valgfrie tilleggsprotokollene; Salg av barn, barneprostituasjon og barnepornografi og Barn i væpnet konflikt. I tillegg gis et separat statistikkvedlegg.

Rapporten er organisert i henhold til de retningslinjene av 3.3.2015 som FNs komité for barnets rettigheter har gitt om form og innhold. Det refereres til Norges tidligere rapporter og til komiteens avsluttende merknader etter fjerde rapportering i rapporten. Merknadene er referert til med nummer og innhold angis kort. Retningslinjene setter en ordbegrensning for rapportering på 21 200 ord. Dette gir liten mulighet til utfyllende beskrivelser i rapporten. Mange av tiltakene for bedre oppfyllelse av barnekonvensjonen er derfor behandlet mer overfladisk i rapporteringen.

Barne- og likestillingsdepartementet har koordinert arbeidet med rapporten i nært samarbeid med Arbeids- og sosialdepartementet, Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kulturdepartementet, Utenriksdepartementet.

<BLD: oppdaterer etter innspillsrunde>

En egen barnerapport er laget for å få fram barn og unges egne stemmer om hvordan de synes det er å vokse opp i Norge. Barnerapporten (navn) er vedlagt denne rapporten, og finnes i norsk og engelsk versjon. <BLD: oppdaterer når barnerapporten er ferdig>

Innhold

Leseveiledning	2
Forord	3
Del 1	7
Kapittel 1 Generelle gjennomføringstiltak	7
a) Inkorporering i norsk lov (art. 4)	7
b) Nasjonal strategi (art. 4),	8
c) Overordnet myndighetsansvar (art. 4),	8
d) Budsjett (art. 4),	8
e) Internasjonal assistanse og utviklingshjelp (art. 4),	9
f) Uavhengig, nasjonal menneskerettighetsorganisasjon (art. 4),	10
g) Kjennskap til konvensjonen (art. 42)	10
i) Samarbeid med sivilt samfunn (art 4),	11
Kapittel 2 Definisjon av barn (art. 1)	12
Kapittel 3 Generelle prinsipper	13
a) Hindre diskriminering og sikre rettighetene til barn (art. 2)	13
b) Barnets beste (art 3)	15
c) Rett til liv og utvikling (art. 6)	16
d) Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening (art. 12)	16
Kapittel 4 Sivile rettigheter og friheter	19
a) Statsborgerskap (art. 7)	19
b) Identitet (art. 8)	19
c) Ytringsfrihet (art. 13)	19
d) Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet (Art. 14)	19
e) Organisasjonsfrihet (art. 15)	20
f) Beskyttelse av privatliv og omdømme (art. 16)	20
g) Informasjon fra massemedia og beskyttelse mot skadelig påvirkning (art. 17)	21
Kapittel 5 Vold mot barn	22
a) Beskytte barn mot misbruk og omsorgssvikt (art 19)	22
b) Tiltak for å forby og avskaffe alle former for skadelig praksis, som kjønnslemlestelse og tvangsekteskap (art 24, nr. 3)	25
c) Seksuell utnyttning og misbruk (art 34)	26
d) Retten til ikke å bli utsatt for tortur mv. (art. 37(a) og art. 28,2)	27
e) Tiltak for å fremme rehabilitering av barn som er offer (art 39)	27
f) Alarmtelefonen for barn	28

Kapittel 6 Familie og alternativ omsorg	29
a) Familiemiljø og foreldreveiledning (art. 5).....	29
b) Foreldreansvar (art. 18).....	30
c) Adskillelse fra foreldre (art. 9).....	31
d) Familiegjenforening (art. 10).....	32
e) Underhold av barnet (art. 27 nr. 4).....	32
f) Barn fratatt sitt familiemiljø (art. 20)	33
g) Regelmessig vurdering av plassering (art. 25).....	34
h) Adopsjon (art. 21).....	35
i) Barne bortføring (art. 11).....	35
j) Barn med foreldre i fengsel	35
Kapittel 7 Funksjonsnedsettelse, helse og velferd.....	37
a) Barn med funksjonsnedsettelse (art. 23).....	37
b) Overlevelse og utvikling (art 6,2)	38
c) Helse og helsetjenester (art 24).....	38
d) Tiltak for å bedre de mest utbredte helseutfordringer.....	39
e) Sosial trygghet og omsorgstjenester (art 26 og 18.3).....	41
f) Tilstrekkelig levestandard (art 27,1-3)	43
Kapittel 8 Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter (art 28-31).....	44
a) Retten til utdanning (art 28).....	44
b) Målsettinger gjennom utdanning (art 29)	47
c) Kulturelle rettigheter til barn som tilhører urfolk og minoritetsgrupper (art 30).....	47
d) Utdanning om menneskerettigheter og samfunnskunnskap	48
e) Fritid (art 31).....	48
Kapittel 9 Spesielle beskyttelsesmekanismer.....	51
a) Flyktningbarn og enslige mindreårige asylsøkere (art. 22).....	51
b) Barn som tilhører etniske minoritetsgrupper eller urfolk (art. 30).....	55
c) Barn i gate-situasjoner.....	55
d) Utnyttelse av barn	55
e) Beskyttelse av barn som har vært offer for eller vitne til kriminalitet.....	56
f) Idømmelse av straff mv. (art. 37(a)).....	58
g) Barn i fengsel (art. 37 (b)-(d)).....	59
h) Reintegrering (art. 39).....	61
i) Opplæring av personell.....	61
j) Barn i væpnet konflikt (art. 38)	61

DEL 2	63
Kapittel 10 Oppfølging av valgfri tilleggsprotokoll om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi	63
a) Oppfølging av komiteens anbefalinger	63
b) Tiltak for gjennomføring av tilleggsprotokollen.....	63
c) Juridiske personers ansvar	63
d) Forebygging og bevisstgjøring om utnytting av barn	64
e) Rehabilitering.....	65
f) Beskyttelse av barn som er utsatt for menneskehandel	65
g) Internasjonalt samarbeid	65
Kapittel 11 Oppfølging av valgfri tilleggsprotokoll om Barn i Væpnet Konflikt	67
a) Oppfølging av komiteens anbefalinger	67
b) Minstealder for verneplikt.....	67
c) Minstealder for frivillig verving	67
d) Tiltak for gjennomføring av tilleggsprotokollen.....	67
e) Barns deltakelse i væpnet konflikt	68
f) Rehabilitering	68
g) Identifisering av asylsøkerbarn med behov for rehabilitering	68
h) Barn siktet for krigsforbrytelser	68

Del 1

Kapittel 1 Generelle gjennomføringstiltak

a) Inkorporering i norsk lov (art. 4)

Komiteen anbefaler at parten fortsetter arbeidet med å tilpasse norsk lov til konvensjonen, herunder gjennom lovendringer eller nye lover når det gjelder barnets rett til å bli hørt i helsespørsmål, vern om barnets rett til privatliv og regelverk for utnevning av verger for barn som er skilt fra sine foreldre.

Jf. merknad 9 om lovendringer for å tilpasse norsk lov til konvensjonen.

Se omtale av;

- høring av barn i helsespørsmål under kapittel 7
- barns rett til privatliv under kapittel 4
- grunnlovsfesting av barnets beste under kapittel 3

Ny vergemålslov

Jf. fjerde rapport pkt. 81. En ny lov om vergemål trådte i kraft i 2013. Loven regulerer blant annet vergemål for mindreårige, inkludert vergens rolle der barn er skilt fra sine foreldre. Et sentralt siktemål for vergemålslovgivningen er å sikre at interessene til mindreårige blir ivaretatt, og at dette skjer med respekt for den enkeltes verdighet og integritet. Fylkesmannen skal føre tilsyn med vergene i sitt område. Se omtale i kapittel 6 f)

Lovendringer om barne bortføring

Endringer i barne bortføringsloven, barnevernloven, straffeloven og rettshjelploven trådte i kraft i 2016. Endringene skal bidra til en mer effektiv behandling av internasjonale barne bortføringssaker i Norge og til bedre ivaretagelse av barn i disse sakene. Se omtale i kapittel 6 i).

Nytt regelverk for avhør av barn

I 2015 trådte endringer i straffeprosessloven med forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner i kraft. Endringene skal styrke barns rettssikkerhet og gi bedre vern mot vold og seksuelle overgrep. Barnekonvensjonen har vært en sentral rettskilde ved utformingen av regelverket. Se nærmere omtale av dette under kapittel 9 e) punkt i).

Komiteen anbefaler som et særlig viktig tiltak at parten overvåker nøye hvordan barns rettigheter blir implementert i de forskjellige deler av landet, herunder gjennom regjeringens initiativ "Bedre overvåking", at den styrker bruken av sine tilsynsmekanismer for å påse at alle tjenesteleverandører retter seg etter de vedtatte forskrifter og rammer, og at den sørger

for at systemet av samordnede tjenester på alle nivåer tar særlig hensyn til barn som har behov for spesiell bistand for å kunne nyte sine rettigheter fullt ut.

Jf. merknad 11 om overvåking av implementering av barns rettigheter, styrking av tilsynsmekanismer og samordning av tjenester:

Sjumilssteget og kompetanseheving i kommunene

Fylkesmannen (FM) i Troms har siden 2009 arbeidet metodisk med innføring av en lokal praksis for bruk av barnekonvensjonen i kommunene gjennom programmet Sjumilssteget. Programmet består av et analyse- og oppfølgingsverktøy som kommunene kan bruke for å sikre at barnekonvensjonen brukes aktivt på tvers av tjenestene. Fylkesmannen har formidlet Sjumilsstegsmodellen til andre fylkesmannsembeter. Alle fylker har besluttet å ta i bruk metodikken. 232 av 442 kommuner/bydeler (vel 52 prosent) har deltatt i satsinger initiert av fylkesmannsambetet og innført en variant av metoden lokalt.

Styrket tilsyn med barn i fosterhjem

Barnevernloven ble i 2014 endret for å styrke tilsynet med barn i fosterhjem.

Endringen skal gi et tydeligere kommunalt forankret og mer helhetlig og profesjonalisert ansvar for tilsynet.

b) Nasjonal strategi (art. 4),

Det er nylig utarbeidet en rekke satsninger, planer og strategier som berører barn og unge. Disse er utarbeidet for å bidra til regjeringens mål om en bedre hverdag og gode muligheter for barn og unge. Forebygging, tidlig innsats og gode tilbud og tjenester over hele landet står sentralt. Barns stemmer har vært viktig i dette arbeidet. Hva regjeringen har gjort og dens mål og ambisjoner er synliggjort i *Trygghet, deltakelse og engasjement - regjeringens arbeid for barn og ungdom 2016*.

c) Overordnet myndighetsansvar (art. 4),

Barnekonvensjonen gjelder som norsk rett, og alle myndigheter, enkeltpersoner og organisasjoner er direkte forpliktet av konvensjonens bestemmelser. Barne- og likestillingsdepartementet har et spesielt overvåkings- og koordineringsansvar for barnekonvensjonen, og alle departementer har ansvar for implementeringen av konvensjonens bestemmelser under sine ansvarsområder.

d) Budsjett (art. 4),

16. Komiteen ber innstendig parten om å videreføre og styrke innsatsen for å gi kommunene økt bemanning og de materielle ressurser de trenger, for å sikre at det er tjenester av god kvalitet tilgjengelig for å realisere barns grunnleggende rettigheter over hele landet, og treffe tiltak for å sikre at kommunene bruker de bevilgede ressursene til dette formål. Komiteen anbefaler at parten innfører budsjettsporing ut ifra et barnerettighetsperspektiv, med tanke på å overvåke budsjettmidler som er bevilget til barn, og at parten i den forbindelse tar i betraktning de anbefalinger komiteen kom med etter dagen med generell diskusjon om temaet "Ressurser til realisering av barns rettigheter - statenes ansvar", 21. september 2007.

Jf. merknad 16 om å videreføre og styrke innsatsen for å gi kommunene økt bemanning og materielle ressurser:

Styrket barnehage

Jf. kapittel 8.a.

Styrket familievern

Jf. kapittel 5.a.

Styrket helsestasjon og skolehelsetjeneste

Jf. kapittel 7.c.

Styrket kapasitet i kommunalt barnevern

De siste års satsing på kommunalt barnevern gjennom øremerkede midler har gitt en kraftig økning i stillinger, og dermed bedre kapasitet. Det ble øremerket midler til 960 nye stillinger fra 2011 til 2016.

Styrket kapasitet til fylkesnemndene

I perioden 2012 til 2015 er fylkesnemndenes driftsbudsjett styrket med 22 prosent for å øke saksbehandlingskapasiteten. I samme periode har gjennomsnittlig saksbehandlingstid for saker med forhandlingsmøte blitt redusert fra 99 til 77 dager, til tross for økt saksmengde frem til 2014.

Jf. merknad 16 om budsjettsporing ut fra et barnerettighetsperspektiv:

Overvåking av budsjettmidler

Norske kommuner finansieres som hovedregel gjennom generelle rammebevilgninger. Gjennom det kommunale selvstyret prioriterer kommunene selv mellom oppgavene, herunder lovpålagte oppgaver. Et eget statistikk- og rapporteringsverktøy, KOSTRA, gjør det mulig å følge kommunale prioriteringer i form av budsjettmidler til kommunal virksomhet for barn.

Publikasjonen *Satsing på barn og ungdom* gir en oversikt over statlige bevilgninger som er direkte rettet mot barn, og utgis årlig. I tillegg til bevilgninger direkte rettet mot barn, prioriteres betydelige ressurser til å skape et godt samfunn som også barna har glede av.

e) Internasjonal assistanse og utviklingshjelp (art. 4),

12. Komiteen hilser velkommen partens betydelige innsats for og bidrag til internasjonalt samarbeid. Komiteen er også glad for partens utredning om "Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi" (Stortingsmelding nr. 10 2008-2009), som inneholder en rekke henvisninger til barns rettigheter, og komiteen merker seg med interesse partens støtte til FNs arbeid for å utvikle internasjonale standarder for næringsliv og menneskerettigheter, som skal referere til barn og deres rettigheter. Komiteen oppfordrer parten til også å ta i betraktning komiteens avsluttende merknader i sitt samarbeid med bilaterale utviklingspartnere, for å styrke barns mulighet til å nyte godt av sine rettigheter.

Jf. merknad 12 om samarbeid med bilaterale utviklingspartnere for å styrke barns mulighet til å nyte godt av sine rettigheter:

Veileder om barns rettigheter

Utenriksdepartementet vil utarbeide en veileder for å synliggjøre og systematisere departementets og utenriksstasjonenes arbeid om barns rettigheter. **UD: Oppdaterer**

En bredere tilnærming til arbeidet med å realisere Barnekonvensjonen er aktualisert i norsk utviklingspolitikk gjennom oppfølgingen av stortingsmeldingen *Muligheter for alle- menneskerettighetene som mål og middel i utenriks- og utviklingspolitikken (2014-2015)*. Respekt for menneskerettighetene er også vedtatt som et tverrgående hensyn i norsk utviklingspolitikk fra 2016.

Bistand

Norge er en av de største bidragsyterne til Unicef. Norge samarbeider tett med FNs generalsekretærs spesialrepresentanter for vold mot barn og for barn og væpnet konflikt. Barneombudets internasjonale arbeid med å informere om mulige overvåkningsmekanismer på nasjonalt nivå støttes. En rekke særorganisasjoner som arbeider med gjennomføring av FNs barnekonvensjon, herunder Child Rights Information Network (CRIN) og Child Rights Connect, støttes også.

Internasjonale avtaler

Jf. merknad 62 om ratifisering av internasjonale avtaler av betydning for barns rettigheter:

Norge ratifiserte i 2013 FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD). Norges første rapport til CRPD-komiteen ble levert i 2015.

Norge har ratifisert alle de sentrale menneskerettighetskonvensjonene og ILOs kjernekonvensjoner om arbeideres rettigheter. Konvensjonene gjelder også utenlandske statsborgere som oppholder seg i landet. Norske myndigheter besluttet i 2002 å ikke ratifisere Den internasjonale konvensjon om vern av rettighetene til alle arbeidsinnvandrere og deres familier. Norge gir høy prioritet til arbeidet med å bedre arbeidslivsstandarder generelt, noe som også har stor betydning for arbeidsinnvandreres rettigheter.

f) Uavhengig, nasjonal menneskerettighetsorganisasjon (art. 4),

14. Komiteen anbefaler at parten vurderer å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn og ressurser til å følge opp klager på en rask og effektiv måte.

Jf. merknad 14 om å gi Barneombudet mandat til å motta klager fra barn:

Barneombudet

Barneombudet har som en av sine viktigste oppgaver å følge med på myndighetenes etterlevelse av konvensjonen. Barneombudet mottar henvendelser fra barn og voksne, men behandler ikke klager.

Barnekomiteens merknad 14 er vurdert. Regjeringen har besluttet at Barneombudets mandat ikke utvides til å gjelde klagebehandling av enkeltsaker. En slik utvidelse av mandatet ville gitt Barneombudet formell beslutningsmyndighet til å fatte vedtak i enkeltsaker, og ville forutsatt forvaltningsansvar knyttet til en eller flere bestemte lover. Barneombudet håndhever i dag ingen lov. Barneombudet kan med dagens ordning velge å gå inn i enkeltsaker, og kan gi uttalelser og adressere disse til rett myndighet. Hvis Barneombudets mandat ble utvidet til å omfatte behandling av enkeltsaker, vil det kunne gå på bekostning av Barneombudets viktige rolle som pådriver av mer prinsipielle spørsmål om ivaretagelsen av barns interesser. Barneombudet skal derimot styrkes for å kunne være barnas "vaktbikkje", og for å hjelpe barn og foreldre i kompliserte saker. Barneombudet skal fortsatt være et uavhengig ombud for alle barn, men settes bedre i stand til å yte bistand.

g) Kjennskap til konvensjonen (art. 42)

Jf. fjerde rapport punkt 58-61.

Trykte versjoner av Barnekonvensjonen med tilhørende plakater er tilgjengelig på flere språk for bestilling fra departementenes servicesenter.

18. Komiteen gjentar sin tidligere anbefaling til parten om å videreføre og styrke den systematiske opplæringen av alle yrkesgrupper som arbeider med og for barn, herunder

barnehagepersonell, helsepersonell, sosialarbeidere og håndhevere av lov og rett, og styrke bevisstheten om barns rettigheter i de politiske organer og i forvaltningen i kommunene. Komiteen anbefaler også at fyllestgjørende informasjon om barns rettigheter blir en del av pensum på høyskoler og universiteter for alle profesjoner som har med barn og familier å gjøre, og en del av skolens læreplaner på alle nivåer.

Jf. merknad 18 om undervisning i barns rettigheter for yrkesgrupper som jobber med barn og om barns rettigheter som pensum på alle nivåer i skolen:

Opplæring av yrkesgrupper

Komiteen anbefalte å kartlegge hvorvidt barns rettigheter ivaretas i tilstrekkelig grad i utdanninger av yrkesgrupper som jobber med barn, samt om barns rettigheter er en del av skolens læreplaner på alle nivåer. Det er gjennomført tre kartleggingsundersøkelser, som synliggjør at barns rettigheter tas opp i skolens læreplaner. Ut fra kartleggingsresultatene sendte Kunnskapsdepartementet i 2011 ut en oppfordring til alle lærestedene med oppfordring om å vurdere behovet for oppfølging i sine utdanninger.

Pensum i skolen

Samfunnsfaget er et gjennomgående fag i grunnopplæringen og et fellesfag for alle utdanningsprogrammene i videregående opplæring. Verdien av likestilling, medborgerskap og utvikling av demokratiske ferdigheter er viktige dimensjoner i samfunnskunnskap.

Norges fjerde rapport

Jf. merknad 63 om tilgjengeliggjøring av rapporten:

Norges fjerde rapport til FNs barnekomite og komiteens avsluttende merknader er gjort kjent på regjeringens hjemmesider. Rapporten og merknadene er oversatt til norsk. Rapporten ble også sendt til landets kommuner og frivillige organisasjoner.

Departementet har støttet bearbeiding av en barnevennlig utgave av barnekomiteens merknader til Norge som Redd Barna utarbeidet.

I 2011 utarbeidet departementene en rapport om status og oppfølging av barnekomiteens avsluttende merknader til Norges fjerde rapport. Rapporten er offentliggjort.

i) Samarbeid med sivilt samfunn (art 4),

Samarbeid med sivilt samfunn

Departementene gjennomfører en rekke møter hvert år med sivilt samfunn som Unge funksjonshemmede, LNU, Forandringsfabrikken, Landsforeningen for barnevernsbarn, barne- og ungdomsrepresentanter, frivillige organisasjoner, Barneombudet og andre. Hensikten er å utveksle erfaringer og synspunkter på barn og unges rettigheter og sikre samordning.

Et utkast til Norges 5. og 6. rapport har vært forelagt sivilt samfunn og andre instanser. <Må oppdateres når dette er gjennomført>

Barn og unges synspunkter på hvordan det er å vokse opp i Norge er innhentet og foreligger som vedlegg. <justere senere >

Kapittel 2 Definisjon av barn (art. 1)

Med "barn" menes i Norge personer under 18 år. Begrepet "unge" brukes ofte om personer opp til 25 år.

Per 1.1.2016 var det 1 127 000 personer under 18 år i Norge. Mer enn én av fem innbyggere i Norge er under 18 år, totalt 22 prosent av befolkningen.

Ekteskapsalder

Etter norsk lov er minstealder for ekteskap 18 år. For personer under 18 år må foreldre og fylkesmannen gi tillatelse til å inngå ekteskap. Fylkesmannen kan ikke gi tillatelse hvis personen er under 16 år.

Det forekommer at unge personer som kommer til Norge allerede er gift etter utenlandsk rett. Dersom minst en av partene som har inngått ekteskap i utlandet var norsk statsborger eller fast bosatt i Norge på vigselstidspunktet, anerkjennes ikke et ekteskap inngått i utlandet dersom en av partene var under 18 år. Departementet kan likevel anerkjenne ekteskap dersom sterke grunner taler for det. Praksis her er restriktiv.

Dersom et ekteskap er inngått i utlandet og ingen av partene har noen tilknytning til Norge, er det i utgangspunktet retten i vigsellandet som avgjør om ekteskapet er gyldig. Et ekteskap anerkjennes likevel ikke dersom dette åpenbart ville virke støtende på norsk rettsorden (ordre public).

Endringer i vergemålsloven

Etter vergemålsloven regnes personer under 18 år som «mindreårige». I den tidligere vergemålsloven ble betegnelsen «umyndig» benyttet som felles betegnelse på umyndige under 18 år og voksne umyndiggjorte. I forarbeidene til den nye loven er det vist til at «umyndig» ikke anses som en helt dekkende betegnelse for mindreårige personer. Det er vist til at mindreårige gradvis får økt myndighet både i personlige og økonomiske spørsmål, og at det de siste årene har vært økt oppmerksomhet om barns rett til medbestemmelse og selvråderett, blant annet som følge av inkorporasjonen av FNs barnekonvensjon i norsk rett.

Kapittel 3 Generelle prinsipper

a) Hindre diskriminering og sikre rettighetene til barn (art. 2)

Komiteen ber innstendig parten om å treffe alle nødvendige tiltak for å bekjempe diskriminering av barn fra minoritetsgrupper, urbefolkningsbarn og barn med nedsatt funksjonsevne, og fra tidlig alder gjøre barn kjent med retten ethvert barn har til å bli beskyttet mot diskriminering. Komiteen anbefaler også parten å nøye vurdere om det er mulig å utvide lovverket, for å beskytte barn mot diskriminering på grunnlag av alder.

Jf. merknad 20 om tiltak for å bekjempe diskriminering av barn:

I 2011 ble en kunnskapsoversikt over forskning om etnisk diskriminering av barn og unge i Norge utgitt. Kartleggingen synliggjør hva barn og unge opplever som diskriminerende og hvem som opptrer med/utfører diskriminerende holdninger/handlinger. Forskningen viser blant annet at ansatte i institusjoner som skole, barnevern og andre har behov for økt kunnskap og bevissthet om betydningen av etniske forskjeller.

I rammeplanen for barnehager, som har status som forskrift, står det at barnehagen har en samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering og mobbing. I opplæringslovens formålsparagraf står det at skoler og lærebedrifter skal motarbeide alle former for diskriminering. Nettportalen Minstemme.no gir forslag til hvordan lærerne kan jobbe med blant annet barnekonvensjonen i barnehage og skole.

Se også omtale i kapittel 8 c) om tilskuddsordning til kvensk språk og kultur og ordning med samiske veivisere.

Diskrimineringslovgivning

Fire nye diskrimineringslover trådte i kraft i 2014 (likestillingsloven, diskrimineringsloven om etnisitet, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og diskrimineringsloven om seksuell orientering). Vernet mot diskriminering gjelder også for barn.

Forslag om en felles likestillings- og diskrimineringslov har vært på høring. Flere av lovforslagene har betydning for barn og barnefamilier. Dette gjelder for eksempel forslag om at omsorgsoppgaver skal være et eget diskrimineringsgrunnlag, tydeliggjøring av det strenge vernet mot diskriminering på grunn av graviditet, forslag om at læremidler og undervisning skal bygge på likestilling og ikke-diskriminering og at opplærings- og utdanningssektoren skal omfattes av plikten til universell utforming av IKT. Det tas sikte på å fremme lovforslag om en felles likestillings- og diskrimineringslov våren 2017.

I dag er aldersdiskriminering bare forbudt i arbeidslivet. Dette er regulert av arbeidsmiljøloven. To utredninger har vurdert behovet for, samt samfunnsøkonomiske kostnader av, å utvide diskrimineringsvernet til å gjelde aldersdiskriminering utenfor arbeidslivet. Høringsforslaget holdt det åpent om diskrimineringsvernet på grunn av alder skal utvides.

Komiteen ber om at det i neste periodiske rapport blir gjort spesifikt rede for hvilke barnekonvensjonsrelevante tiltak og programmer som er satt i gang av parten, for å følge opp erklæringen og handlingsplanen som ble vedtatt på Verdenskonferansen mot rasisme, rasediskriminering, fremmedfrykt og relatert intoleranse i Durban i 2001, og sluttdokumentet

fra oppfølgingskonferansen til Durban-konferansen i 2009, under hensyntagen til komiteens generelle kommentar nr. 1 (CRC/GC/2001/1), om utdanningens formål.

Jf. merknad 21 om barnekonvensjonsrelevante tiltak og programmer etter Verdenskonferansen mot rasisme mv. i 2001:

Etnisk diskriminering

Erklæringen og handlingsplanen fra Durban i 2001 og sluttdokumentet fra oppfølgingskonferansen til Durban-konferansen i 2009 er fulgt opp med tverrdepartementale handlingsplaner mot etnisk diskriminering. *Handlingsplan for å fremme likestilling og hindre etnisk diskriminering (2009-2012)*, inneholdt flere tiltak som særlig var rettet mot barn og unge.

For å øke kompetanse og kunnskapsgrunnlaget om etnisk diskriminering, initierte Bufdir i 2015 forskingsrapporten *Kunnskapsoppsummering om likestilling og diskriminering knyttet til etnisk opprinnelse og livssyn*. Rapporten viser at innvandrere opplever diskriminering på de fleste samfunnsområder. Den viser også at det er behov for mer kunnskap om diskriminering av samer og nasjonale minoriteter. Rapporten omtaler blant annet forholdene for barn, og viser til utfordringene barn av nasjonale minoriteter møter i utdanningssystemet og barnevernet.

Hatefulle ytringer

Regjeringen vil prioritere arbeidet mot hatefulle ytringer. I 2015 la regjeringen fram en politisk erklæring mot hatefulle ytringer, og skal legge fram en strategi høsten 2016. Regjeringen vil innhente mer kunnskap og forskning om omfanget av hatefulle ytringer og hvordan de kan motvirkes.

Myndighetene har siden 2014 støttet den norske versjonen av Europarådets kampanje "Stopp hatprat" (No Hate Speech Movement). Midlene benyttes til å forebygge diskriminering, trakassering og hatefulle ytringer på Internett, og å støtte ungdom og grupper i samfunnet som kan være spesielt utsatt for dette.

Demokratisk beredskap mot rasisme og antisemittisme

Dembra er et kursopplegg for ungdomsskoler i forebygging av antisemittisme og rasisme, radikalisering og udemokratiske holdninger. Kurset gir konkrete metodiske verktøy til bruk i skolens hverdag. Dembra gir demokratisk kompetanse som inkluderer toleranse og åpenhet, men også kunnskap, kritisk tenkning og evne til å stå opp for urett.

Stortingsmelding om kjønnslikestilling

I 2015 la regjeringen frem stortingsmeldingen *Likestilling i praksis - Like muligheter for kvinner og menn*. Noen av tiltakene som er relevante for barn og unge er:

- Øke rekruttering av menn som barnehagelærere, slik at barna får gode rollemodeller av begge kjønn.
- Bidra til å rekruttere flere jenter til realfagene gjennom prosjektet *Jenter og teknologi*
- Legge til rette for at barn og unge fra lavinntektsfamilier og jenter med innvandrerbakgrunn får mulighet til å delta i fritidsaktiviteter.

Stortingsmelding om familierpolitikk

I 2016 la regjeringen fram stortingsmeldingen *Familien – ansvar, frihet og valgmuligheter*. Økt mangfold i familieformer, barnets styrkede posisjon i familien, økt innvandring, kommunikasjonsteknologi og mer likestilt foreldreskap har skapt store endringer. Meldingen

løfter valgfrihet for familiene, forebyggende familierettede tiltak og betydningen av besteforeldre. Barnets rett til gode og trygge oppvekstvilkår er sentralt.

b) Barnets beste (art 3)

23. Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet med å sikre at barnets beste som generelt prinsipp blir behørig innarbeidet i alle lovbestemmelser og i rettslige og administrative beslutningsprosesser, herunder familierelaterte prosesser og prosesser som gjelder alternativ omsorg og innvandring, samt i alle prosjekter, programmer og tjenester som har innvirkning på barn. Komiteen anbefaler også parten å utarbeide retningslinjer for hvordan prinsippet skal anvendes i praksis, og lære opp alle som er involvert i prosessen med å finne ut hva som er best for barnet eller barna.

Jf. merknad 23 om at barnets beste som generelt prinsipp blir innarbeidet i lovbestemmelser og beslutningsprosesser:

Barnets beste i Grunnloven

Etter Grunnloven § 104 annet ledd skal barnets beste være et grunnleggende hensyn ved handlinger og avgjørelser som berører barn. Regelen er bygget over Barnekonvensjonen artikkel 3, og kom inn i Grunnloven i 2014 i forbindelse med en større grunnlovsendring for å styrke menneskerettighetene. Bestemmelsen om barnets beste i Grunnloven har forrang i tilfelle konflikt med andre lover. Det overordnede prinsippet om barnets beste er også lovfestet i en rekke sentrale lover, som barneloven og barnevernloven. Hensynet til barnets beste er også lovfestet på andre, mer indirekte, måter i lovverket, som eksempelvis oppnevning av sakkyndige i foreldretvister og representanter for enslige mindreårige asylsøkere.

Kompetansehevingstiltak for domstolene

Domstoladministrasjonen (DA) har ansvar for kompetansehevingstiltak for domstolene. Utfordringer knyttet til barn i domstolene er et satsingsområde. DA gjennomfører systematisk og målrettet kompetanseutvikling i domstolen om behandlingen av foreldretvister og barnelovsaker med volds- og overgrepssproblematikk for å sikre høy kvalitet i behandlingen av sakene og at hensynet til barnets beste ivaretas. Det er også arbeidet med å sikre god praksis og samhandling, samt å styrke kompetansen til alle aktørene.

Ny utlendingslov

Utlendingsloven, som trådte i kraft i 2010, lovfestet hensynet til barnets beste i flere sammenhenger. Se omtale i fjerde rapport punkt 18, 202-205 og 208.

Fra 2011 presiserer utlendingsforskriften at det i saker som gjelder barn skal fremkomme hvilke vurderinger som har vært gjort av barnets situasjon og barnets beste. Etter en endring i 2014 fremkommer det tydeligere hvilke momenter som skal tas med i et vedtak som berører barn, og det legges opp til en tredelt begrunnelse; vurdering av barnets situasjon, vurdering av innvandringsregulerende hensyn, og en avveining mellom disse.

Regjeringen la i 2016 frem en rekke lovforslag til innstramminger i utlendingsregelverket for å sikre en mer bærekraftig asylpolitikk og kontroll ved grensene. Forslagene bygger på «asylforliket» om innstramminger i asylpolitikken, som hadde bredt flertall i Stortinget i november 2015. Hensynet til barnets beste har vært sentralt ved utformingen av forslagene, i tillegg til blant annet Barnekonvensjonen artikkel 9 om atskillelse fra foreldre og artikkel 10 om familieinnvandring. Regjeringen foreslår innstramminger blant annet i reglene om familieinnvandring og regelverket for enslige mindreårige asylsøkere. <JD: må oppdateres>

Etterforskning av overgrep mot barn

Det er et viktig politisk mål å ivareta barn på en bedre måte og styrke etterforskning av vold og seksuelle overgrep mot barn. Hensynet til barnets beste har vært sentralt under utformingen av endringer i straffeprosessloven med forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner. I lovforarbeidene er det lagt stor vekt på å få formidlet til de som skal anvende regelverket at hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn.

Særdomstoler

Et offentlig utvalg skal blant annet vurdere om særdomstoler for barne- og familiesaker kan bidra til trygging av rettssikkerheten, økt fagkompetanse og økt legitimitet. Utredningen skal leveres i januar 2017.

c) Rett til liv og utvikling (art. 6)

Jf. tidligere rapporter og rapportering under kapittel 7 d.

d) Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening (art. 12)

Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet med å implementere fullt ut artikkel 12 i konvensjonen, og fremme behørig respekt for synspunktene til barn i alle aldre i administrative og rettslige prosesser, herunder i barnefordelingssaker og utlendingssaker, og i samfunnet som helhet. Komiteen anbefaler også at parten fremmer barns deltakelse, hjelper dem med å utøve denne retten i praksis og sørger for at det blir tatt behørig hensyn til deres synspunkter i alle forhold som angår dem i familien, på skolen, i andre institusjoner for barn, i lokalsamfunnet, i utformingen av den nasjonale politikken og i evalueringen av planer, programmer og politikk. I tråd med artikkel 29 i konvensjonen oppfordrer komiteen parten til å sørge for at pilotprosjektet vedrørende stemmerett fra 16 års alder blir behørig støttet, ved at det blir sørget for opplæring i borgerrettigheter og menneskerettigheter, og at prosjektets konsekvenser for unge menneskers rolle som borgere blir evaluert. Komiteen anbefaler at parten tar hensyn til komiteens generelle kommentar nr. 12 fra 2009, om barnets rett til å bli hørt (CRC/C/GC/12).

Jf. merknad 25 om respekt for barns synspunkter:

Barneloven

Fra 2014 presiserer barneloven at også barn under syv år, som er i stand til å danne egne synspunkter, skal få uttalelsesmulighet før det tas avgjørelser om personlige forhold for barnet. Barnets mening skal vektlegges i samsvar med alder og modenhet. Både foreldre og domstolen må ivareta denne rettigheten. Dommeren har ansvar for at barn som har uttalt seg i en foreldretvist skal få informasjon om utfallet av saken.

For å sikre at barns rett til å bli hørt blir fulgt opp av foreldrene, har meklerne ved samlivsbrudd ansvar for å informere om barnas rett til medvirkning. Det er et mål at flere barn skal delta i mekling. Antall barn som deltar er fremdeles lavt, men har økt noe. I 2016 er det bevilget midler for at flere barn skal få tilbud om barnesamtale ved samlivsbrudd. Målet er å sikre at barnets perspektiv kommer fram, og at behovene og interessene til barna blir tatt vare på.

Barnehagen og grunnopplæringen

Barnehageloven omhandler barns rett til medvirkning. I opplæringslovens formålsparagraf er det presisert at elevene og lærlingene skal lære å tenke kritisk, og de skal ha medansvar og rett til medvirkning, for eksempel gjennom elevråd på skolene.

Medvirkning i barnevernet

Barnevernloven ble endret i 2014, blant annet for å styrke barns medvirkning i alle forhold som berører barnet. Lovendringen åpner for at barn som barnevernet har overtatt omsorgen for får ha med seg en person barnet har særlig tillit til i kontakten med barnevernet. Det er gitt støtte til tiltak for å innføre metoder i å samtale med barn og utviklingsarbeid om barns medvirkning.

Uttalelse til verge

Etter vergemålsloven handler vergen på den mindreåriges vegne i økonomiske forhold og hvor det ellers følger av lovgivningen, med mindre noe annet er bestemt. En oppnevnt verge skal så vidt mulig rådføre seg med den eller de som har foreldreansvaret, før det treffes avgjørelser av betydning. Er den mindreårige over 12 år, skal vergen høre hva den mindreårige mener før det treffes avgjørelser. Om den mindreåriges medbestemmelsesrett i personlige forhold gjelder reglene i barneloven. En mindreårig som er uenig i vergens avgjørelse, kan bringe spørsmålet inn for fylkesmannen.

Barnebortføring

Barnet har rett til å bli hørt i barnebortføringsaker. Barnebortføringsloven fastslår at en dommer eller en oppnevnt sakkyndig kan ha samtale med barnet. Etter en lovendring i januar 2016 er det presisert i loven når barnet skal gis anledning til å uttale seg, og at dommeren bør orientere et barn som har uttalt seg om utfallet av saken og hvordan dets synspunkter har blitt tatt hensyn til.

Ungdata

Ungdata er lokale forskningsbaserte ungdomsundersøkelser, der ungdom over hele landet svarer på spørsmål om ulike sider ved deres liv og livssituasjon. Fra 2015 finansieres Ungdata over statsbudsjettet. Resultatene benyttes av beslutningstakere på ulike nivå, blant annet i utforming av tjenester.

Statlige beslutningsprosesser

For å styrke ungdoms muligheter til deltakelse og innflytelse på statlig nivå, arrangeres det årlig dialogforum mellom ungdomsrepresentanter fra fylkene, berørte departement og barneministeren. Innholdet av møtet bestemmes i stor grad av ungdomsrepresentantene.

Det gjennomføres også jevnlig kontaktmøter med flere ungdomsorganisasjoner, se kapittel 1.i).

Barn og unge inviteres inn i pågående arbeid med aktuelle strategier og handlingsplaner. I arbeidet med regjeringens strategi *Barn som lever i fattigdom (2015-2017)* ble også barna hørt i en egen høring, og kom med synspunkter og forslag til tiltak. Redd Barna ledet barnehøringen.

Kommunale beslutningsprosesser

Gjennom rundskriv, veiledningsmateriell, konferanser og andre møteplasser har myndighetene jevnlig dialog med kommuner og fylkeskommuner når det gjelder deltakelse og innflytelse fra barn og unge. Forskning og erfaringsutveksling er viktige virkemidler.

Plan- og byggesaker

Jf. fjerde rapport punkt 134 og 427. Barn og unge har en lovfestet rett til å bli hørt i all plan- og byggesaksbehandling. Bruk av kart- og digitaliseringsmetoden *barnetråkk* har gitt nyttig kunnskap om barn og unges bevegelsesmønster og opplevelser av områder.

Medvirkningsorgan i kommuner og fylkeskommuner

Flere departementer arbeider for å stimulere kommunene til å ha gode medvirkningsordninger for barn og unge. I 2012 hadde om lag 74 prosent av kommunene en ordning med ungdomsråd. Om lag 24 prosent hadde barne- og unges kommunestyre. I alt hadde ca. 90 prosent av kommunene en eller begge av disse ordningene. Det er nå igangsatt et arbeid for å samle kommunale medvirkningsordninger i kommuneloven (eldreråd, råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne og medvirkningsordning for ungdom). Det foreslås at medvirkningsordning for ungdom skal være frivillig, men hvis en kommune ønsker en slik medvirkningsordning må den følge det regelverket som skal lages for dette. Forslaget er nå på alminnelig høring.

Stemmerettsforsøk

Ved kommunestyrevalgene i 2011 og 2015 ble det gjennomført forsøk med nedsatt stemmerettsalder til 16 år. Forsøket omfattet 20 kommuner ved begge valgene.

Både ved forsøket i 2011 og i 2015 lå valgdeltakelse blant 16- og 17-åringene godt over valgdeltakelsen blant ordinære førstegangsvølgere. I evalueringen av forsøket undersøkes nivået på valgdeltakelsen i 2015 blant de 16- og 17-åringene som fikk stemme i 2011, for å få bedre svar på om man ved å stemme tidligere i livet i større grad benytter stemmeretten senere i livet. Evalueringen vil ferdigstilles høsten 2017.

Barns medbestemmelse i helsearbeid

Lov om folkehelsearbeid trådte i kraft i 2012. Medvirkning er et av de grunnleggende prinsippene.

Gjennom ungdomsråd på sykehus bidrar unge med viktige synspunkter og erfaringer, og regjeringen vil at alle sykehus oppretter ungdomsråd.

I tiltaksplanen for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom er det stadfestet at barnas tilbakemeldinger skal brukes aktivt for å forbedre dette tjenestetilbudet.

Kapittel 4 Sivile rettigheter og friheter

Barnekomitéen er særlig opptatt av statsløse barn, vern om privatliv og utfordringer med deltakelse fra alle barn.

a) Statsborgerskap (art. 7)

Jf. fjerde rapport punkt 152. Statsborgerloven gjelder med de begrensninger som følger av overenskomster med andre stater og folkeretten for øvrig. Loven fastsetter hvilke vilkår som må oppfylles for å bli norsk statsborger etter søknad. Ett av hovedvilkårene er at søkeren må ha klarlagt sin identitet. Tidligere innebar dette at barn av foreldre med uavklart identitet fikk avslag på søknad om norsk statsborgerskap. Dette ble endret i 2012, slik at barn nå kan unntas fra dette kravet. For barn født i Norge skal identiteten anses klarlagt.

Ifølge statsborgerloven må statsløse barn oppfylle kravet om å være og forbli i Norge, fylle vilkår for permanent oppholdstillatelse (tre års opphold med tillatelser), ha gjennomført norskopplæring og kravet til vandel for å bli norske statsborgere. Et lovforslag foreslår unntak fra disse kravene for statsløse barn født i Norge, men stiller samtidig andre krav til tilhørighet, som er i tråd med Europarådskonvensjonen om statsborgerskap. I lovforslaget står det at det i tillegg er nødvendig med en unntaksbestemmelse for statsløse som omfattes av FN-konvensjonen om begrensning av statsløshet. I UNCHR-rapporten "Mapping Statelessness in Norway" anbefales at statsløse barn som fødes i Norge skal få statsborgerskap automatisk ved fødselen. Det arbeides med å en vurdering av rapporten.

b) Identitet (art. 8)

Jf. tidligere rapporter og omtale i kapittel 4.a.

Ifølge statsborgerloven går det norske statsborgerskapet tapt når et annet statsborgerskap erverves frivillig. Flere land godtar at bare én forelder samtykker til søknad om statsborgerskap for barnet. I enkelte tilfeller har det medført at bortførte barn har tapt det norske statsborgerskapet. Departementet utreder unntak fra regelen om tap av norsk statsborgerskap, blant annet for bortførte barn.

c) Ytringsfrihet (art. 13)

Jf. tidligere rapporter og omtale i kapittel 4.g og i kapittel 8.e .

d) Tanke-, samvittighets- og religionsfrihet (Art. 14)

27. Komiteen anbefaler å gjennomføre en undersøkelse for å kartlegge i hvilken grad målene med det reviderte skolefaget "Religion, livssyn og etikk" blir nådd, og hva slags støtte lærerne eventuelt trenger for å realisere målsettingen. Komiteen anbefaler også å undersøke undervisningspraksisen i isolerte religiøse trossamfunn, for å finne ut om de er i samsvar med barnets rett til en helhetlig, menneskerettsorientert opplæring.

Jf. merknad 27 om målene med skolefaget *religion, livssyn og etikk* (RLE) er nådd og undervisningspraksisen i isolerte religiøse trossamfunn.

Det er ikke planlagt undersøkelser av hvordan skolene fulgte opp RLE-faget. Faget ble avløst av faget *kristendom, religion, livssyn og etikk* (KRLE) i august 2015. KRLE er et obligatorisk fag i den norske barne- og ungdomsskolen. KRLE-faget skal ifølge opplæringsloven presentere verdensreligioner og livssyn på en objektiv, kritisk og pluralistisk måte.

Trosopplæringen i frittstående skoler

Grunnopplæring gis av offentlige og frittstående skoler. Driften av frittstående skoler er gjennomregulert i friskoleloven og virksomheten er underlagt statlig tilsyn. Tilsyn kan åpnes

etter systematisk utvelgelse eller på bakgrunn av konkrete henvendelser om kritikkverdige forhold. Undervisningens formål og innholdet i opplæringen er lovregulert for både frittstående og offentlige skoler.

e) Organisasjonsfrihet (art. 15)

Organisasjonsfriheten i Norge er viktig, og staten legger til rette for dette ved å gi støtte til et mangfoldig organisasjonsliv.

Organisasjonsdeltakelse

Deltakelse i frivillig organisasjonsliv gir tilgang til opplevelser, mestring, venner og sosial tilhørighet. Rapporten *Frivillighet i Norge*, påpeker at faktorer som utdanningsnivå, inntekt og arbeidsdeltakelse øker sannsynligheten for deltakelse i frivillige organisasjoner.

Innbyggere med etnisk minoritetsbakgrunn, spesielt jenter, deltar i mindre grad i idretts-, barne- og ungdomsorganisasjoner.

Barn fra inntektsfattige familier deltar i mindre grad i fritidsaktiviteter enn andre barn. I 2015 og 2016 ble det tildelt stimuleringsmidler til utprøving av tiltak for å øke deltakelse for barn som lever i lavinntektsfamilier. **BLD: må oppdateres**

f) Beskyttelse av privatliv og omdømme (art. 16)

9: ... *Komiteen anbefaler at parten fortsetter arbeidet med å tilpasse norsk lov til konvensjonen, herunder gjennom lovendringer eller nye lover når det gjelder ... vern om barnets rett til privatliv...*

Lovendringer

Jf. merknad 9 om arbeidet med å tilpasse norsk lov til konvensjonen:

Grunnloven fikk i 2014 en ny bestemmelse i § 102 om privatlivets fred. Før dette fantes det ingen generell bestemmelse om respekt for privatlivets fred eller personvern i Grunnloven. Bestemmelsen verner både barn og voksne, og sier at "Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon."

Legalitetsprinsippet i Grunnloven § 113 innebærer at myndighetenes inngrep i den enkeltes privatliv, familie, hjem eller korrespondanse krever hjemmel i lov.

Etter at ny straffelov trådte i kraft i 2015, er ærekrenkelser ikke lenger straffbart i norsk rett.

Personopplysninger

29: *Komiteen anbefaler parten å gi det norske datatilsynet mandat til å forhindre at foreldre eller andre legger ut opplysninger om barn som krenker barnas rett til privatliv, og som ikke er til barnas beste.*

Jf. merknad 29 om at datatilsynet gis mandat til å forhindre at det legges ut opplysninger som krenker barnas rett til privatliv:

Norge har gjennomført EUs personverndirektiv 95/46/EC i den norske personopplysningsloven. Etter en lovendring i 2012 gir loven et utvidet vern til barns personopplysninger. Etter bestemmelsen skal personopplysninger som gjelder barn ikke behandles på en måte som er uforsvarlig av hensyn til barnets beste. Bestemmelsen innebærer både et forbud og en forpliktelse for den som behandler opplysninger til å ta ekstra hensyn ved håndtering av personopplysninger som gjelder barn. Loven gjelder både foreldre og kommersielle aktører. Bestemmelsen håndheves av Datatilsynet, på eget initiativ eller på bakgrunn av henvendelse fra barnet eller andre. Datatilsynet kan treffe vedtak eller gi råd i klare tilfeller av misbruk av barns personopplysninger.

g) Informasjon fra massemedia og beskyttelse mot skadelig påvirkning (art. 17)

Skadelige bildeprogram

Lov om beskyttelse av mindreårige mot skadelige bildeprogram mv. trådte i kraft i 2015. Loven slår fast tre beskyttelsestiltak; en plikt til å sette aldersgrense på bildeprogrammer, en plikt til å informere om aldersgrensene og en plikt til å iverksette beskyttelsestiltak for å sikre at aldersgrensene overholdes, for eksempel alderskontroll på kino og valg av sendetid på tv.

Internett

Ung.no er et anonymt og reklamefritt nettsted for offentlig informasjon rettet mot ungdom 13-20 år. Svært mange barn og unge bruker nettsiden, og siden hadde omlag 3,3 millioner besøkende og mer enn 6 millioner sidevisninger første kvartal 2016.

Barn og unge kan få råd og hjelp til å få fjernet opplysninger om seg selv på nettet fra tjenesten slettmeg.no. Barn og unge kan også få informasjon om digital dømmekraft fra tjenesten dubestemmer.no. Politiet er også til stede med en nettpatrulje (Facebook-side) hvor det gis forebyggende informasjon og en spørsmål- og svartjeneste.

Litteratur

Folkebibliotekene har et bredt og allsidig tilbud til barn og ungdom. I 2014 og 2015 har regjeringen økt utviklings- og prosjektmidlene til Nasjonalbiblioteket betydelig, og det ble i 2015 lagt frem en nasjonal bibliotekstrategi. Barn er den målgruppen som bruker folkebibliotekene mest, og det er viktig å videreutvikle tilbudet til dem. *Leseløftet 2010-2014* var en nasjonal satsing for å fremme lesing og litteraturformidling, og målet var å bidra til økt lesing og leselyst og sikre tilgang til litteratur for barn og unge.

Kapittel 5 Vold mot barn

a) Beskytte barn mot misbruk og omsorgssvikt (art 19)

31. Med henvisning til FNs rapport om vold mot barn anbefaler komiteen parten å:

a) treffe alle nødvendige tiltak for å følge opp anbefalingene i FN-rapporten om vold mot barn (A/61/299), samtidig som det tas hensyn til sluttokumentet og anbefalingene fra de regionale konsultasjonene for Europa og Sentral-Asia (som ble holdt i Ljubljana i Slovenia 5.-7. juli 2005). Komiteen ber parten vie særlig oppmerksomhet til anbefalingene om å:

1) forby alle former for vold mot barn

2) prioritere forebygging

3) sikre barns medvirkning

4) styrke det internasjonale engasjementet

b) bruke anbefalingene i rapporten som et redskap for handling, i samarbeid med det sivile samfunn, og særlig med medvirkning fra barna selv, for å sikre at alle barn blir beskyttet mot alle former for fysisk, seksuell og psykisk vold, og skape framdrift i arbeidet med konkrete og tidfestede tiltak, for å forebygge og bekjempe vold og overgrep, og

c) samarbeide med og fortsette å støtte FNs generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn.

Å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom, er et av Norges viktigste bidrag for å oppfylle barnekonvensjonens forpliktelser. I dette arbeidet omfattes merknad 31 om forebygging av vold, og anbefalingen i FN rapporten om vold mot barn (A/61/299). Norge er bedt særlig om å vie oppmerksomhet på forbud mot vold, forebygging, å sikre barns medvirkning, og styrke internasjonalt engasjement.

Forbud mot alle former for vold mot barn

Fra 2010 er det presisert i barneloven at all vold mot barn er forbudt. Dette gjelder også vold som ledd i barneoppdragelsen. Forbudet omfatter også skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs adferd.

Tiltak mot vold og overgrep

Vold mot barn er et av regjeringens satsingsområder. Regjeringen la fram strategien *Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og overgrep mot barn og ungdom* i 2013 og tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut*, begge gjelder for perioden 2014–2017. Dette er de første planene med konkrete tiltak fra myndighetenes side som omhandler vold mot barn og ungdom. Hovedmålsettingen med planen er å forebygge og hindre at barn og ungdom utsettes for vold og seksuelle overgrep i eller utenfor hjemmet. Barn utsatt for vold og overgrep skal sikres tidlig og riktig hjelp, uavhengig av hvor i landet de bor. Hovedtemaene er:

- Forebyggende arbeid og godt foreldreskap
- Det offentliges ansvar
- Barn og ungdoms egen deltakelse
- Tverrfaglig samarbeid og frivillig sektor
- Rett hjelp til rett tid
- Forskning og kompetanse

Stortinget har bedt regjeringen om å legge fram en opptrappingsplan for å bekjempe vold mot barn. Opptrappingsplanen skal legges fram høsten 2016. Utfordringene er å forebygge og avdekke vold, tilby behandling til rett tid, avdekke overgrep på internett, og samordne ulike offentlige instanser. <BLD oppdaterer >

I juni 2016 legges det frem en landsrepresentativ undersøkelse om vold og overgrep mot barn og unge. Undersøkelsen er gjennomført blant avgangselever i videregående skole. En tilsvarende undersøkelse ble gjennomført i 2007. Hensikten med undersøkelsen er å få oppdatert informasjon om forekomsten av vold og overgrep mot barn og unge, samt å belyse utviklingstrekk over tid. Undersøkelsen er en del av en større forskningsinnsats om vold i nære relasjoner, og er offentlig finansiert.

Krisesentertilbudet

Fra 2010 fikk kommunene et lovpålagt ansvar til å sørge for et krisesentertilbud for kvinner, menn og barn. Tilbudet skal være gratis, og rette seg mot de som er utsatt for vold eller trusler om vold i nære relasjoner. Barn (i følge med foreldre) er en sentral brukergruppe. Ansatte på krisesentre har plikt til å melde barneverntjenesten i saker om mishandling av barn eller ved vedvarende alvorlige atferdsvansker hos barn. Opplysningsplikten inntreffer når et barn flytter tilbake til voldsutøver etter opphold på senteret.

De fleste sentre har tilbud om samtaler til barn og egne barneansvarlige ansatte. Det er prøvd ut en variant av foreldreveiledningsprogrammet ICDP for foreldre på krisesentre, med gode resultater.

Sikre barns medvirkning

For en reell medvirkning og å være i stand til å ta egne beslutninger, er god og lett tilgjengelig informasjon av stor betydning som Ung.no, det offentliges informasjonskanal rettet mot unge (13-20 år). Barns medvirkning forankres i politikktviklingen av voldsfeltet i et eget kapittel i tiltaksplanen *En god barndom varer livet ut*. I arbeidet med opptrappingsplanen mot vold og seksuelle overgrep, har departementet bedt Barneombudet og Alternativ til vold (ATV) om bistand for å sikre at barns erfaringer og synspunkter kommer tydelig fram i planen.

Forebygging av vold og overgrep mot barn

Det foregår et stort og omfattende forebyggingsarbeid for å beskytte barn mot vold og overgrep. Nedenfor nevnes kort noen av de sentrale tiltakene.

Et offentlig utvalg er nedsatt og skal gjennomgå alvorlige saker der barn og ungdom har vært utsatt for grov vold, seksuelle overgrep og alvorlig omsorgssvikt. Utvalget skal vurdere om og eventuelt hvor det har vært svikt i det offentlige tjenesteapparatets håndtering av sakene.

En ekspertgruppe utarbeider anbefalinger om tiltak mot digital mobbing. Det ble i 2016 utarbeidet en kunnskapsoppsummering om effektive tiltak mot *digital mobbing* og uønskede hendelser på nett.

Siden 2013 har det vært en særlig styrking av familievernets arbeid med vold i nære relasjoner, herunder for å få et tilbud til voldsutøvere, voldsutsatte familier og barn.

Ungdom har selv meldt behovet for å skape et rom for samtaler om blant annet psykisk helse, seksualitet, digital mobbing, omsorgssvikt, vold og overgrep mv. Prosjektet *Livsmestring i skolen* er en del av tiltaksplanen for å bekjempe vold og overgrep mot barn og ungdom.

Gjennom et prosjekt for å bedre kunnskap om vold i nære relasjoner i samiske områder, kartlegges hvilke faktorer i samiske samfunn som påvirker forekomst og utøvelse av vold i

nære relasjoner. Det kartlegges også hvordan forebyggende tiltak, avdekking og hjelpetiltak kan tilrettelegges best mulig for den samiske befolkningen. Prosjektet vil blant annet omfatte barn som opplever vold i familien.

Våren 2016 deltok Norge i forbindelse med lanseringen av Europarådets nye barnerettighetsstrategi (2016-2021). Strategien omfatter hovedsakelig tiltak rettet mot sårbare barn.

Internasjonalt engasjement styrkes

I 2016 feires 10-årsjubileet for FN-studien om vold mot barn. Dette markeres med kampanjen, «High Time Movement», der medlemslandene kan avgi forpliktende tilsagn om tiltak som er iverksatt. Norge vil avgi slike tilsagn.

Norge arbeider tett med FNs generalsekretærs spesialrepresentant for vold mot barn for å fremme hennes agenda. Vi støtter den kommende globale FN-studien om frihetsberøvelse av barn. Norge er også en pådriver for delmål 16.2 i Bærekraftsmålene (Agenda 2030) om bekjempelse av alle former for vold mot barn. I 2014 arrangerte Norge et internasjonalt ekspertmøte om "Godt foreldreskap", der FNs spesialrepresentant for vold mot barn, Marta Santos Pais deltok sammen med blant annet forskere og myndighetspersoner.

Politiattest og barneomsorgsattest

For å beskytte mindreårige mot personer som har en fortid som gjør dem uegnet til å ha oppgaver overfor mindreårige er det innført krav om politiattest på en rekke områder. Politiregisterloven fra 2010 gir felles regler om politiattesters formål. Det er gitt en bestemmelse om barneomsorgsattest, som angir hvilke lovbrudd som skal anmerkes på politiattester for personer som skal arbeide med eller ha ansvar for barn.

De ansatte i asylmottak og de som har direkte kontakt med mindreårige asylsøkere skal legge fram barneomsorgsattest

For personer som er ansatt i eller skal utføre oppgaver for utlendingsmyndighetene, og som har direkte kontakt med mindreårige som oppholder seg i mottak skal det framlegges barneomsorgsattest. Siden 2011 kan lovbestemte organer i den norske kirke kreve fremlagt barneomsorgsattest.

Mishandling i nære relasjoner

Den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler blant annet sine barn eller noen i sin husstand eller omsorg, kan straffes for mishandling i nære relasjoner. Bestemmelsen verner også barn som er vitne til vold og annen mishandling av sine aller nærmeste. Både strafferammer og straffenivå for vold i nære relasjoner er hevet de senere årene. For grov mishandling i nære relasjoner økte strafferammen med virkning fra 2015 fra 6 til 15 års fengsel.

Medvirkningsansvar

Personer som ikke forsøker å forhindre overgrep mot barn de har omsorg for kan bli strafferettslig ansvarlige. Riksadvokaten, som øverste leder for påtalemyndigheten, har i flere år påpekt at det må vurderes grundig om medvirkningslæren kan gi grunnlag for tiltale.

Samvær i saker med vold og overgrep

Når det gjelder samvær i saker med vold og overgrep ble det i 2013 gjort lovendringer som skulle fremme barneperspektivet i foreldretvister for domstolen. Tilsyn kan nå ordnes som beskyttet tilsyn og støttet tilsyn. Det ble samtidig vedtatt endringer i barnelovens regler om

prosess og saksbehandling som skal sikre at barnets beste ivaretas bedre i foreldretvister der barn risikerer å bli utsatt for mishandling.

b) Tiltak for å forby og avskaffe alle former for skadelig praksis, som kjønnslemlestelse og tvangsekteskap (art 24, nr. 3)

45. *Komiteen oppfordrer parten til å videreføre og styrke de forebyggende og beskyttende tiltakene, særlig når det gjelder barn, for å bekjempe problemene med kjønnslemlesting, tvangsekteskap og ekteskap mellom slektninger, herunder straffeforfølgelse av de som står bak disse handlingene. Komiteen oppfordrer parten til å samarbeide med lokale ledere og frivillige organisasjoner, for å spre kunnskap om de negative virkningene av slik praksis, analysere informasjon som er samlet inn om tvangsekteskap, for å finne den reelle årsaken til den rapporterte økningen i slike ekteskap i Norge, og inkludere kampen mot kjønnslemlesting og tvangsekteskap i landets internasjonale samarbeid.*

Jf. merknad 45 om forebygging og beskyttelse mot kjønnslemlesting og tvangsekteskap.

Alvorlige begrensninger

Alle barn og unge som vokser opp i Norge skal ha samme muligheter og rettigheter til en oppvekst fri fra sterk kontroll og tvang.

Mange barn og unge vokser opp med tilknytning til flere land. Noen innvandrede familiers praksis kan bygge på annen forståelse av sosialisering enn den som er rettighetsfestet og normen i Norge. Forebyggende og holdningsskapende arbeid følges blant annet opp gjennom tiltak i *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016)*. Dialog med foreldre og ungdom, og styrket bevissthet om egen identitet, egne ressurser og muligheter, samt kunnskap om egne rettigheter er viktige elementer i det forebyggende arbeidet.

Regjeringen har i Meld. St. 30 (2015-2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* varslet at det skal utarbeides en ny handlingsplan mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse for perioden 2017-2020. Denne vil også omhandle sosial kontroll som setter alvorlige begrensninger for barn og unges livsutfoldelse.

Kjønnslemlestelse

Jf. fjerde rapport punkt 315.

Regjeringens mål er å bekjempe kjønnslemlestelse. *Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016)* viderefører mange års satsinger på forebyggende arbeid, styrking av kompetansen i hjelpeapparatet og behandlingstilbud for kvinner/jenter som er kjønnslemlestet. Handlingsplanens tiltak blir følgevaluert.

Evalueringsrapport om Handlingsplan mot kjønnslemlestelse (2008-2011) viser at tiltakene har bidratt til økt fokus på målrettet helseinformasjon, forebyggende helsearbeid og tilbud om helsehjelp. Men den viser også at det fortsatt er behov for økt kunnskap og samarbeid om kjønnslemlestelse i hjelpeapparatet.

For å forebygge kjønnslemlestelse og fange opp de som trenger helsehjelp, skal helsestasjons- og skolehelsetjenesten i grunnskolen tilby samtale og underlivsundersøkelse til jenter med bakgrunn fra aktuelle land. Mange har benyttet seg av tilbudet om samtale, men få har benyttet seg av tilbudet om underlivsundersøkelse. Arbeidet mot kjønnslemlestelse er en

del av Stortingsmeldingen om integreringspolitikk som legges frem våren 2016<JD: oppdaterer>.

Tvangsekteskap

Jf. fjerde rapport punkt 321 flg.

Handlingsplan mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet (2013-2016) vektlegger forebygging, økt kompetanse i hjelpetilbudene og forskning- og kunnskapsutvikling.

Det nasjonale bo- og støttetilbudet for unge over 18 år som er utsatt for tvangsekteskap eller æresrelatert vold er blitt styrket i 2014-2016.

Det gis tilskudd til frivillige organisasjoners forebyggende og holdningsskapende arbeid mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet.

Norge undertegnet Istanbulkonvensjonen (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence) i 2011. Regjeringen har foreslått en endring i straffeloven for å oppfylle kriminaliseringsforpliktelsen i artikkel 37 nr. 2.

Stortinget skal behandle forslaget i mai 2016. Arbeidet mot tvangsekteskap er også en del av Stortingsmeldingen om integreringspolitikk (JD: må oppdatere).

Straffeforfølgelse

Strafferammene for kjønnslemlestelse er hevet de senere årene, og grov kjønnslemlestelse kan straffes med fengsel inntil 15 år. Foreldelsesfristen begynner først å løpe når fornærmede fyller 18 år.

Norge avviser komiteens påstand om manglende etterforskning og straffeforfølgelse i saker om tvangsekteskap. I en høyesterettsdom fra 2014 er det gitt prinsipielle uttalelser om straffenivået for tvangsekteskap.

c) Seksuell utnyttning og misbruk (art 34)

Straffeskjerpelse

Straffeloven av 2005, som trådte i kraft i 2015, inneholder en rekke endringer på området for seksuelle overgrep mot barn. Blant de viktigste er heving av flere strafferammer. I forarbeidene er det klare anvisninger på at straffene for seksuallovbrudd skal skjerpes. I påvente av ikrafttredelse av den nye straffeloven ble også straffeloven av 1902 endret i 2010, for å få gjennomført ønskede straffeskjerpelser tidligere.

I straffeloven 2005 blir seksuell omgang og kvalifiserte seksuelle handlinger med barn under 14 år benevnt som voldtekt, uavhengig av hvordan den seksuelle omgangen eller handlingen er oppnådd. Dette er et signal om alvor og straffverdigheten i denne formen for seksuelle overgrep mot mindreårige.

Avtale om møte for å begå seksuelt overgrep

Straffeloven setter straff for den som har avtalt et møte med et barn under 16 år, og som med forsett om å begå nærmere bestemte seksuallovbrudd, har kommet fram til møtestedet eller et sted hvor møtestedet kan iakttas. For å oppfylle Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk, omfattes nå forsett om produksjon av fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller som seksualiserer barn.

Misbruk av overmaktsforhold eller lignende

Straffeloven gjør det straffbart å skaffe seg eller andre seksuell omgang ved blant annet misbruk av stilling, avhengighetsforhold eller tillitsforhold. Bestemmelsen er utvidet og gjør det nå også straffbart å skaffe seg eller en annen seksuell omgang ved å utnytte en person under 18 år i en særlig sårbar livssituasjon. Utvidelsen er ment å oppfylle forpliktelsene i Europarådets konvensjon om beskyttelse av barn mot seksuell utnyttning og seksuelt misbruk.

Fremvisning av seksuelle overgrep mot barn

En ny bestemmelse i straffeloven 2005 setter straff for den som overværer fremvisning av seksuelle overgrep mot barn eller fremvisning som seksualiserer barn. Bestemmelsen er ment å oppfylle nevnte Europarådskonvensjon.

d) Retten til ikke å bli utsatt for tortur mv. (art. 37(a) og art. 28,2)

Det vises til fjerde rapport punkt 170-171 og 394.

e) Tiltak for å fremme rehabilitering av barn som er offer (art 39)

56. *Komiteen anbefaler parten å:*

a) *fortsette å føre en hensiktsmessig politikk og iverksette egnede programmer for forebygging av seksuelle overgrep, rehabilitering og sosial reintegrering av barn som har vært offer for seksuelle overgrep, i samsvar med erklæringene og handlingsplanene og det globale engasjementet som ble vedtatt på verdenskongressene mot seksuell utnyttning av barn i 1996, 2001 og 2008, og sluttdokumentene fra andre internasjonale konferanser om dette problemet,*

b) *opprette flere barnehus i alle fylker, og gi disse det de trenger av menneskelige og økonomiske ressurser,*

c) *sørge for at barn som er blitt utnyttet og utsatt for overgrep får hjelp så snart som mulig,*

d) *sørge for at kunnskap om seksuell utnyttning og seksuelle overgrep blir en integrert del av utdanningen for fagpersoner som arbeider med barn og for å beskytte barn, og*

e) *sette forgang i etterforskningen av seksuelle overgrep, i samsvar med den lovfestede 14-dagersfristen.*

Deler av merknad 56 om barnehus, utdanning av fagpersoner og etterforskning er besvart i kapittel 9.

Jf. merknad 56.a) og c) om rehabilitering av ofre:

Tilskuddsordning for voldsutsatte barn

Det ble i 2015 etablert en ny tilskuddsordning for voldsutsatte barn. Stiftelser, frivillige organisasjoner og andre aktører kan søke om driftstilskudd og midler til aktiviteter som kan øke livskvaliteten for barn som er utsatt for vold. I 2016 ble det gitt driftsmidler til Stine Sofie Senteret, et nasjonalt mestringssenter for voldsutsatte barn.

Unge utsatt for og som utøver vold og seksuelle overgrep

Det er gjennomført en kartleggingsundersøkelse av behandlingstilbud til barn og ungdom som er utsatt for vold og overgrep, og for unge voldsutøvere og overgripere. Resultatene viser at det finnes behandlingstilbud til alle målgruppene i undersøkelsen, men at kompetanse og innhold varierer.

I 2014 ble tilbudet i familievernet til unge voldsutøvere styrket.

f) Alarmtelefonen for barn

37. *Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn og deres familier i alle deler av landet får den bistand de trenger, under hensyntagen til respekt for andre kulturer, og at barn får informasjon om alarmtelefonen og hvor de kan få hjelp.*

Jf. merknad 37 om informasjon om hjelpetilbud:

Alarmtelefonen for barn og unge åpnet i 2009 og er et tillegg til annen akuttberedskap for barn og unge. Tjenesten er en del av barnevernet, og er åpen når de øvrige barnevernvaktene i Norge er stengt. De siste årene har Alarmtelefonen intensivert sitt informasjonsarbeid rettet mot barn, og stadig flere barn og unge ringer dit. Telefonen er gratis.

Det finnes også en rekke andre hjelpelinjer for barn på ulike felter.

Kapittel 6 Familie og alternativ omsorg

FNs Barnekomite er særlig opptatt av å styrke innsatsen med foreldrestøttende tiltak, styrke kompetansen til fagfolk som jobber med barn og hjelpe familier som er i konflikt eller oppløsning. Barnekomiteen er videre opptatt av rettighetene til barn av foreldre som blir utvist eller som er i fengsel, og at barn gis rett til å henvende seg til barnevernet.

Familiestatistikk

I 2015 ble det født litt over 59 000 barn i Norge. Av disse hadde om lag 25 200 en mor som var gift, 26 600 hadde en mor som var samboer og omtrent 7 300 hadde enslige mødre. Antallet gifte mødre har vært synkende de siste årene, men var helt frem til 2012 noe større enn antallet samboende mødre. De siste tre årene har antallet med samboende mødre vært størst, og noe økende. Andelen barn der mor er i et samliv var i 2015 på 88 prosent.

Per 1. januar 2015 var det 1 111 000 barn i Norge. 76 prosent av barna bodde med begge foreldrene. Over 20 000 barn opplever årlig at foreldrene flytter fra hverandre, uavhengig av foreldrenes samlivsstatus før bruddet. (BLD: avsnittet flyttes til statistikk?)

a) Familiemiljø og foreldreveiledning (art. 5)

Komiteen anbefaler parten å styrke innsatsen for å bistå foreldre med å utøve sitt foreldreansvar på en kompetent måte, styrke kompetansen til alle fagfolk og andre som er involvert i veiledning, konfliktløsning eller saker som gjelder familieoppløsning, for å hindre at familier blir oppløst eller finne best mulig løsninger når det gjelder barnefordeling, og å hjelpe barn til å opprettholde kontakten med begge foreldre ved skilsmisse eller separasjon, samtidig som de hele tiden tar hensyn til hva som er best for barnet.

Jf. merknad 33 om foreldreveiledning:

Foreldrestøttende tiltak

Program for foreldreveiledning (ICDP) er implementert i mer enn en tredel norske kommuner. Foreldreveiledningsprogrammer kan bidra til å gi foreldre trygghet i rollen som oppdragere, noe som kan fremme barnets utvikling og muligheter senere i livet.

Foreldreveiledning og foreldrestøttende tiltak er et satsingsområde i tiltaksplanen mot vold og seksuelle overgrep mot barn, og i regjeringens strategi mot barnefattigdom.

"De utrolige årene" er et foreldrestøtteprogram med tiltak som forebygger atferdsvansker hos barn, i form av kurs for foreldre, barn og fagfolk (barnehage, skole og helsetjenester). En studie i Norge viser at ca. 70 prosent av barna (alder 4-8 år) fikk redusert sine atferdsproblemer når programmet ble brukt. Trygghetssirkelen, Parental Management Training (PMTO) og multisystemisk terapi (MST) er eksempel på andre programmer som gjennomføres med offentlig støtte.

I 2014 ble det innført en tilskuddsordning for foreldrestøttende tiltak i kommunene. Formålet er å gi barn tidlig hjelp. Foreldrestøttende tiltak brukes i mange tjenester, som barnehager, barnevernet og helsestasjonene. Det er stor pågang av søknader, noe som viser lokalt engasjement i å tilby foreldrestøtte/-veiledning.

Familievern

Familieverntjenesten er regjeringens hovedsatsing på familieområdet. Tjenestens hjelpetilbud inneholder blant annet foreldreveiledning og andre rådgivnings- og behandlingstiltak for å hjelpe familier. Tjenesten har også meklings- og hjelp til foreldresamarbeid for delte familier. Styrkingen av familievernet har gitt flere behandlerstillinger, og bedre mulighet til å drive

utadrettet, forebyggende arbeid og samarbeid med andre tjenester. Hensynet til barnets beste er det primære hensynet for styrking av den forebyggende innsatsen. Hjelp til familier som lever med høykonflikt eller vold er prioritert.

Nurse Family Partnership

I 2016 ble foreldreveiledningsprogrammet Nurse Family Partnership igangsatt som et pilotprosjekt. Det er valgt ut fem pilotområder for utprøving av programmet, som vil pågå over flere år. Programmet skal følgeevalueres.

Programmet innebærer tett oppfølging gjennom hjemmebesøk hos førstegangsfamilier som trenger ekstra støtte. Oppfølging gis fra graviditet og frem til barnet fyller to år. Målsettingen er å forebygge omsorgssvikt, psykisk sykdom, og generelt bedre barns oppvekstvilkår gjennom tidlig innsats. Programmet blir fulgt opp med forskning.

Modellkommuneforsøket

Modellkommuneforsøket ble gjennomført i perioden 2007-2014. Målgruppen var barn (0-6 år) av psykisk syke og/eller barn av foreldre som misbruker rusmidler. Forsøkskommunenes oppdrag var å utvikle gode modeller for tidlig intervensjon og helhetlig, systematisk oppfølging av barna, fra mors graviditet og til skolealder. Evalueringen viste at gode modeller bidrar til mer systematisk og kunnskapsbasert identifikasjon og oppfølging av disse barna.

Modellkommuneforsøket er videreført og utvidet gjennom en ny tilskuddsordning for kommunene. Oppfølgingen kan gis så lenge det er behov, og også barn i annen type risiko omfattes av ordningen.

b) Foreldreansvar (art. 18)

Komiteen anbefaler... å finne best mulig løsninger når det gjelder barnfordeling, og å hjelpe barn til å opprettholde kontakten med begge foreldre ved skilsmisse eller separasjon, samtidig som de hele tiden tar hensyn til hva som er best for barnet.

Jf. merknad 33 om foreldreansvar:

Jf. fjerde rapport punkt 196-200.

Samvær og foreldreansvar

Tre av fire barn bor sammen med begge foreldrene, men andelen synker med alderen.

Ordlyden i barnelovens bestemmelse om barnets bosted er nøytral, og sidestiller delt bosted med fast bosted hos en av foreldrene. Loven gir ingen føringer om at foreldrene skal velge en spesiell bostedsordning for barnet. Delt bosted, innebærer at barnet bor tilnærmet like mye hos begge foreldrene. Barnelovens definisjon av "vanlig samvær" er fra 2010 utvidet, slik at barn og samværsforelder får mer tid sammen om de følger ordningen.

Det ble i 2010 innført en varslingsplikt seks uker før flytting, for å gi foreldre tid og anledning til å vurdere og drøfte hvordan de kan innrette seg best mulig med samværs- og bostedsordning for barnet. Varslingsplikten gjelder både for bostedsforelder og samværsforelder.

Stortinget har vedtatt at barn over 12 år må samtykke for å kunne flytte ut av landet, ta opphold utenfor landet eller foreta utenlandsreiser, når det skjer uten forelder med foreldreansvar. **Endringen trer i kraft 1. juli 2016.**

Et lovforslag om likestilt foreldreskap har vært på høring. **BLD: oppdaterer.**

Samtykke til helsehjelp

Hovedregelen er at begge foreldrene med foreldreansvar skal samtykke til helsehjelp for barn under 16 år. I noen tilfeller har det kravet vært et hinder for nødvendig helsehjelp. Etter en lovendring i 2010 er det tilstrekkelig at én av foreldrene samtykker til helsehjelp når kvalifisert helsepersonell mener at helsehjelpen er nødvendig for at barnet ikke skal ta skade.

c) Adskillelse fra foreldre (art. 9)

Komiteen anbefaler også at det blir tatt behørig hensyn til barns rett til å leve med sine foreldre når det blir vurdert å utvise en foreldre, og at fengselsmyndighetene tilrettelegger for besøksordninger for barn som har far eller mor i fengsel. Komiteen anbefaler videre at barn gis rett til å henvende seg til barnevernet uavhengig av samtykke fra foreldrene, dersom det å informere foreldrene kan være til hinder for å gi barnet hjelp.

Jf. merknad 33 om barnets rett til å leve med sine foreldre:

Nødvendige hjelpetiltak

Barnevernloven ble endret i 2016 for å gi barneverntjenesten større adgang til å gi nødvendige hjelpetiltak til barn og foreldre uten foreldrenes samtykke. Formålet er å bedre situasjonen til barnet og forebygge mer inngripende tiltak som omsorgsovertakelse.

Utredning av barnevernloven

Det er igangsatt en gjennomgang av barnevernloven, blant annet for å tilpasse regelverket bedre til den generelle samfunns- og kunnskapsutviklingen som har funnet sted siden barnevernloven trådte i kraft i 1992. Utvalget skal også se på problemstillinger som barnevernets ansvarsområde, forebyggende arbeid, prinsippene i barnevernet, partsrettigheter, samvær og eventuell rettighetsfesting. **Utredningen skal være ferdig i august 2016 (oppdateres).**

Barns rett til å henvende seg til barnevernet

Det er ikke krav om at foreldrene må samtykke for at barn skal kunne henvende seg til barnevernet. Dersom barnevernet mottar informasjon fra barn som gir rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter barnevernloven, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet. Ved undersøkelser kan både barneverntjenesten og sakkyndige kreve å få snakke med barnet i enerom. Tidligere barnevernsbarn har spilt inn til barnevernlovutvalget at loven må endres slik at foreldre ikke kan få innsyn i opplysninger barna gir til barnevernet. Begrunnelsen er at barna ikke kan føle seg trygge for represalier om de forteller ugunstige ting om foreldrene. Lovutvalget vurderer innspillet, men en slik løsning er utfordrende blant annet av hensynet til at foreldrene også skal kunne imøtegå barnas fremstilling av saken.

Kompetansehevende tiltak i barnevernet

Regjeringen vil heve kvaliteten på utdanningene som kvalifiserer til arbeid i barnevernet, og støtter derfor videreutdanninger om barnevern i et minoritetsperspektiv, barnevernledelse og barnevernfaglig veiledning. For 2016 er det opprettet en tilskuddsordning som skal stimulere flere ansatte i kommuner og barneverninstitusjoner til å ta barnevernfaglige videreutdanninger.

Bedre tilbud innen barnevernet til sped- og småbarn og deres foreldre

Det statlige tilbudet til utsatte sped- og småbarn og deres foreldre ivaretas av sentre for foreldre og barn. Sentrene tilbyr utredning av omsorgssituasjonen til barnet og/eller endringstiltak med fokus på tilknytning, samspill og foreldreferdigheter. Sentrenes tiltak gjør at man kan unngå omsorgsovertakelse.

Utvisningssaker

Jf. fjerde rapport punkt 202-204. Regelverket for utvisningssaker som angår barn er vesentlig utviklet og styrket de senere årene. I utlendingsloven er det uttrykkelig sagt at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i slike saker.

En utlending som har barn i riket kan ikke utvises på grunnlag av ulovlig opphold eller arbeid av mindre varighet enn to år. Denne gruppen skal heller ikke gis et varig innreiseforbud med mindre det gjelder særlig alvorlige forbrytelser, som for eksempel vold mot nære familiemedlemmer, eller at vedkommende er dømt gjentatte ganger. Hvis utvisning blir besluttet etter at det er foretatt en helhetsvurdering av saken, herunder en vurdering av barnets beste, settes innreiseforbud i stedet til to eller fem år.

d) Familiegjenforening (art. 10)

Fra 2010 er retten til familiegjenforening for samværsforeldre styrket. Det er nå mulig å få førstegangs oppholdstillatelse i Norge på grunnlag av samværsordning med forelder til et norsk barn. Det er også lovfestet en rett til fortsatt oppholdstillatelse for utenlandsk forelder som barnet bor fast sammen med, dersom den andre forelderen har fast samvær med barnet i Norge. Det er også innført en lovfestet rett til familiegjenforening for samboere som har barn sammen.

Det er gitt to instruksjoner om unntak fra underholdskravet i familieinnvandringsaker ved "særlig sterke menneskelige hensyn". Instruksjonen innebærer blant annet at det på nærmere vilkår kan gjøres unntak hvor søkeren og herboende har barn som er norsk eller nordisk borger.

Regjeringen har i 2016 foreslått innstramminger i regelverket for familieinnvandring. Det er foreslått å innføre et underholdskrav ved familiegjenforening med flyktninger og personer som har fått subsidiær beskyttelse i Norge. Endringen gjøres midlertidig, i tre år. Det er også foreslått at det skal kunne nektes familiegjenforening med flyktninger og personer som får subsidiær beskyttelse dersom familielivet trygt kan utøves i et tredjeland som familien samlet sett har sterkere tilknytning til enn Norge. Etter at den som har fått beskyttelse i Norge også har fått permanent oppholdstillatelse, er ikke lenger tilknytningskravet et vilkår for familiegjenforening. De foreslåtte endringene vil kunne ramme barn som søker om familieinnvandring eller som det søkes familieinnvandring med. Forholdet til Norges internasjonale forpliktelser, herunder forpliktelser etter FNs barnekonvensjon, er vurdert. Hensynet til barnets beste vil være relevant ved vurderingen av om det bør gjøres unntak fra underholdskravet som følge av at det foreligger særlig sterke menneskelige hensyn. Dette hensynet vil også gjøre seg gjeldende ved vurderingen av om en søknad om familieinnvandring skal avslås på bakgrunn av familiens tilknytning til et annet land.

Det ble gitt i overkant av 12 000 familieinnvandringstillatelser i 2014 (saker etter EØS-regelverket er ikke omfattet), omtrent 1500 flere enn året før. 4700 tillatelser ble gitt til barn, hvorav om lag 1400 til barn fra Somalia. Det ble også gitt 135 tillatelser i familieinnvandring hvor hovedpersonen var en mindreårig bosatt i Norge.

e) Underhold av barnet (art. 27 nr. 4)

Jf. fjerde rapport punkt 214-219.

Endringer etter evalueringen av gebyrordningen for barnebidrag trådte i kraft i 2011.

Norge var den første staten til å ratifisere Haag- konvensjonen av 2007, Convention on the International Recovery of Child Support and Other Forms of Family Maintenance, i 2011. Formålet med konvensjonen er å sikre effektiv internasjonal innkreving av barnebidrag og

andre former for familiebidrag. Norske bidragsavgjørelser om underholdsbidrag kan anerkjennes og fullbyrdes i andre konvensjonsstater, og motsatt, også private bidragsavtaler.

f) Barn fratatt sitt familiemiljø (art. 20)

Jf. merknad 35 om forebyggende arbeid og barneverntjenester.

Komiteen anbefaler parten å tilføre barnevernet de nødvendige ressurser, slik at det kan utvide og intensivere det forebyggende arbeidet i familier der det er fare for at barna ikke får den nødvendige omsorg og støtte, og sørge for at det foreligger alternative ordninger som kan gi barna den form for omsorg som er best for dem, dersom man ikke lykkes med forebyggende tiltak. ... Komiteen anbefaler også at parten tar i betraktning Retningslinjer for alternativ omsorg for barn i FN-resolusjon A/RES/64/142, som ble vedtatt av FNs generalforsamling 20. november 2009.

Antall barn i barnevernet

53 100 barn og unge fikk tiltak fra barnevernet i løpet av 2014, om lag det samme som i 2013. 82 prosent fikk hjelpetiltak og 18 prosent fikk omsorgstiltak. Barnevernet har det siste tiåret opplevd en kraftig vekst i saker. Fra 2012 har likevel antallet avsluttede undersøkelser stabilisert seg, og antallet barn i tiltak har flatet ut. Andelen barn og unge med hjelpetiltak er noe redusert det siste året, mens andelen under omsorg har økt med seks prosent fra 2013 til 2014. Det er første gang på mange år dette er økt. En mulig årsak til denne dreiningen kan være styrket kapasitet i kommunalt barnevern.

Respekt for andre kulturer

Jf. merknad 37 om at barn får den hjelpen de trenger med respekt for deres kultur.

Ved plasseringer av barn utenfor hjemmet, fastsetter barnevernloven at stedet for plassering skal velges ut fra hensynet til barnets egenart og behov for omsorg og opplæring i et stabilt miljø. Det skal også tas tilbørlig hensyn til barnets religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn. Regjeringen er opptatt av å videreutvikle et faglig godt barnevern der ansatte møter en stadig mer mangfoldig brukergruppe på en respektfull måte. Lovutvalget som gjennomgår barnevernloven skal også vurdere tilpasninger som følge av økt migrasjon og globalisering.

Ny ansvarsdeling i barnevernet

Regjeringen mener at kommunene bør gis et større faglig og økonomisk ansvar for barnevernet. Forslag til en kvalitets- og strukturreform er sendt på høring. Det foreslås endringer i ansvarsfordelingen mellom stat og kommune, som skal bidra til mer tilpassede tjenestetilbud, sterkere vekt på forebygging og tverretattlig samarbeid i kommunene og bedre oppfølging av barn som er i tiltak. Ansvarsendringer skal understøttes av kompetanse- og kvalitetstiltak i det kommunale barnevernet.

Bedre fosterhjemsomsorg

Regjeringen har lagt frem en melding til stortinget om fosterhjemsomsorgen med temaer som rekruttering og oppfølging av fosterhjem, kartlegging/utredning av barnet, rammevilkår for fosterforeldrene og overgang til voksenlivet. Det er utfordrende å finne nok egnede fosterhjem, og dette fører til lang ventetid. Arbeidet med å rekruttere nok fosterhjem har høy prioritet. Det er utarbeidet en plan for rekruttering, også med vekt på økt innsats for enslige mindreårige flyktninger.

Kompetanseheving og aktiv bruk av faglige anbefalinger er to hovedelementer i meldingen. God kartlegging av barnets ressurser og utfordringer er nødvendig for å finne det riktige fosterhjemmet og unngå flyttinger. Derfor ønsker regjeringen å utvikle et nasjonalt system for kartlegging av barn. Dette vil være del av et helhetlig kvalitetssystem for hele barnevernet.

Når et barn ikke kan bo hjemme, skal barneverntjenesten vurdere om barnets familie eller nettverk kan være fosterhjem. Nesten en fjerdedel av barn som bor i fosterhjem bor i slike slekt- eller nettverksfosterhjem. Av nye fosterhjem er nå rundt 40 prosent i slekt og nettverk. Dette er en markant økning. Bruk av familieråd og målrettet arbeid er viktige strategier. Fosterhjemsmeldingen foreslår også å gi kommunene plikt til å vurdere bruk av familieråd eller andre metoder for nettverkskartlegging når barn trenger et fosterhjem.

Ettervern

I dag kan tiltak etter barnevernloven som er iverksatt før barnet fyller 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak frem til fylte 23 år. Siden 2011 er det anbefalt i rundskriv at ungdom som takker nei til ettervern skal kontaktes igjen når de fyller 19 år.

Verger for mindreårige

Jf. merknad 9 om regelverk for utnevning av verger.

Verge for en mindreårig er den som har foreldreansvar etter barneloven, og som er myndig. Er den mindreårige uten fungerende verge, skal fylkesmannen oppnevne ny eller midlertidig verge. Har ingen foreldreansvar for barnet, treffer vergen de avgjørelser som ellers følger av foreldreansvaret. Det samme gjelder når de som har foreldreansvaret ikke kan ivareta barnets interesser. Hvis hensynet til barnets beste tilsier det, kan retten etter begjæring fra fylkesmannen eller fra den andre vergen frata en som har foreldreansvaret vergemålet. Barn over 12 år, og også ellers når dets alder og modenhet tilsier det, skal høres før avgjørelsen tas.

g) Regelmessig vurdering av plassering (art. 25)

35 ... Komiteen anbefaler videre at parten sørger for tett oppfølging av barn som er plassert i alternativ omsorg, at den regelmessig foretar en vurdering av om det er mulig å la barna flytte tilbake til sin familie, og at parten, dersom et barn blir værende i alternativ omsorg til det har nådd myndighetsalderen, tilrettelegger for barnets overgang til det voksne liv. ...

Barnesakkyndig kommisjon

Barnesakkyndig kommisjon (BSK) ble opprettet i 2010. Kommisjonen kvalitetssikrer alle rapporter avgitt av sakkyndige i barnevernssaker. Først når en rapport er gjennomgått av kommisjonen kan den gi grunnlag for særlige tiltak etter barnevernloven. I en ekstern evaluering fra 2015 er den samlede vurderingen at BSK har bidratt til økt rettssikkerhet i barnevernssaker.

Vurdering av plassering

Jf. merknad 35 om regelmessig vurdering av plassering av barn i alternativ omsorg:

Vedtak om å overta omsorgen for et barn skal treffes av fylkesnemnda. Vedtaket skal oppheves når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Dersom barnet har fått tilknytning til mennesker og miljø der det er, og en samlet vurdering tilsier at flytting kan føre til alvorlige problemer for barnet, skal ikke barnet flyttes. Partene kan ikke kreve at en slik sak skal behandles av fylkesnemnda dersom saken har vært rettslig behandlet de siste tolv måneder.

Etter barnevernloven skal også foreldrenes utvikling følges nøye ved en omsorgsovertakelse, og foreldrene skal få tilbud om veiledning, oppfølging og formidling av kontakt med andre deler av hjelpeapparatet. God oppfølging av foreldrene vil kunne bidra til større stabilitet og mindre konflikt for barnet som er plassert. Det er utgitt en veileder for barnevernets oppfølging av biologiske foreldre og det er etablert et spisskompetansemiljø i familievernnet om dette. Familievernnet har tilbud om veiledning og samtalegrupper.

h) Adopsjon (art. 21)

Jf. fjerde rapport punkt 240-243.

I 2014 ble det gjennomført 152 internasjonale adopsjoner. Det har vært en nedgang de siste årene, noe som blant annet har sammenheng med at hjemlandene nå har større mulighet til å ta vare på barna selv.

I 2013 ble det innført hjemmel for å kreve politiattest fra adopsjonssøkere. I 2014 ble det gjort flere endringer i adopsjonsloven, blant annet ble det presisert at adopsjonsbevilling bare kan gis når det antas at adopsjonen vil være til barnets beste. Det ble innført nye regler om stebarnsadoptjon og adopsjon for samboere. I 2015 ble det gitt forskrift om adopsjon av barn fra utlandet, med krav til adopsjonssøkere og til saksbehandlingen. Adopsjonsforberedende kurs ble gjort obligatorisk før forhåndsgodkjenning til adopsjon kan gis.

i) Barnebortføring (art. 11)

Jf. fjerde rapport punkt 209-213.

Norge er part i Haagkonvensjonen 1980 om barnebortføring og Europarådskonvensjonen 1980 om anerkjennelse og fullbyrding av avgjørelser om foreldreansvar mv.

I 2015 ble det registrert 35 saker om barnebortføring fra Norge til utlandet, og 18 saker fra utlandet til Norge. I 2014 var tallene hhv. 38 og 17 saker, og i 2013 hhv. 50 og 19.

De siste årene er det iverksatt en rekke tiltak for å effektivisere saksbehandlingen av barnebortføringssaker, som egen kontaktperson hos påtalemyndigheten og advokatliste. Fra 2016 er det iverksatt lovendringer, blant annet om sentral jurisdiksjon, kortere ankefrist og høring av barn. Det er også innført en plikt for sentralmyndigheten til å underrette barneverntjenesten når et barn bortføres til Norge og når et barn returneres til Norge, og det er gjort straffbart å bortføre et barn fra barnevernet etter blant annet akuttvedtak. Hensynet til barnets beste har vært sentralt i utformingen av forslagene.

Lov om stans i utbetaling av offentlige ytingar og barnebidrag når ein av foreldre har bortført eit barn til utlandet trådte i kraft i 2015. Formålet med loven er forebygging og å fremme rask tilbakeføring av barn som er bortført, slik at et foreldretvist om barnet kan behandles av norske domstoler.

Stadig flere barn har tilknytning til flere land. Norske myndigheter blir ofte bedt om å gripe inn i saker, blant annet i barnevernssaker på tvers av landegrenser. For å gi disse barna økt beskyttelse, har Norge sluttet seg til Haagkonvensjonen 1996. Dette vil styrke samarbeidet med andre land i foreldretvister, barnevernssaker og barnebortføringssaker.

j) Barn med foreldre i fengsel

Jf. merknad 33 om at fengselsmyndighetenes tilrettelegging for besøk av barn:

Kriminalomsorgen skal sørge for at barns rett til samvær med sine foreldre særlig vektlegges under gjennomføringen av straffereaksjoner. Ved avgjørelser som gjelder innsatte som har omsorg for eller regelmessig samvær med barn, skal det tas særlig hensyn til hva som er til barnets beste.

Kriminalomsorgen har innført en ordning med barneansvarlige i alle fengsler og friomsorgskontor. Disse har en koordinerende rolle i spørsmål knyttet til ivaretagelsen av barn som pårørende. I oppfølgingen av Kriminalomsorgsmeldingen til Stortinget i 2008 er det gjennomført en rekke tiltak som berører barn;

- Besøksenheter i fengsel

- Omvisningsbesøk og pappagrupper i fengsel
- Foreldreveiledningskurs for innsatte
- Støtte til frivillige organisasjoner for tiltak for barn

Kapittel 7 Funksjonsnedsettelse, helse og velferd

Barnekomitéen er opptatt av at barn med funksjonsnedsettelse er aktive samfunnsdeltakere på alle områder. Komitéen ønsker blant annet å få belyst helseutfordringer for barn og unge og ivaretagelse av barns behov gjennom gode velferdsordninger.

a) Barn med funksjonsnedsettelse (art. 23)

Diskrimineringslovgivning

Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven forbyr diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne. Den gjelder på alle områder i samfunnet, med unntak av familieliv og andre rent personlige forhold. Loven inneholder bestemmelser om universell utforming og individuell tilrettelegging. Barn med nedsatt funksjonsevne har rett til egnet individuell tilrettelegging av barnehage, skole og kommunale tjenestetilbud.

Handlingsplan om universell utforming

Regjeringen la i 2016 fram handlingsplan for universell utforming, som vil bidra til likestilling og like muligheter for barn og unge. Handlingsplanen inneholder tiltak om IKT, velferdsteknologi, transport, bygg, uteområder, kultur og utdanning mv.

Rettighetsutvalget

Rettighetsutvalget ble oppnevnt av regjeringen høsten 2014. Utvalget skal analysere og vurdere hvilke endringer som er nødvendige for å sikre oppfyllelsen av grunnleggende rettigheter til mennesker med utviklingshemming. Utvalget skal levere sin innstilling høsten 2016.

Mulighet til deltakelse i kultur- og fritidsaktiviteter

Kommuner har et spesielt ansvar for tilrettelegging og koordinering av habiliteringstjenester til de som har behov for dette, herunder tilrettelagte kultur- og fritidstilbud til barn og unge med nedsatt funksjonsevne.

Tilskudd til teknologisk støtte i fritidsaktiviteter

Velferdsteknologiske løsninger for barn og unge har som målsetning at barn og unge med funksjonsnedsettelse enklere kan delta i og mestre fritidsaktiviteter. Tiltaket ble startet i 2015.

Brukerstyrt personlig assistanse

Kommunen skal i henhold til lov om kommunale helse- og omsorgstjenester ha tilbud om personlig assistanse i form av praktisk bistand og opplæring, organisert som brukerstyrt personlig assistanse (BPA). BPA er en måte å organisere tjenestene på som gir alle personer med funksjonshemming mulighet til å leve et aktivt og mest mulig uavhengig liv. Fra 2015 ble ordningen med BPA styrket i form av rettighetsfesting gjennom en ny bestemmelse i pasient- og brukerrettighetsloven.

Se omtale av tilgang til utdanning og kulturelle aktiviteter under kapittel 8.

Se omtale av fire nye diskrimineringslover i kapittel 3.

Når det gjelder barn med nedsatt funksjonsevne i skole og barnehage vises til fjerde rapportering punkt 271-278.

Aktiv Ung

Nasjonal kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse, Aktiv Ung, ble etablert i 2012. Tjenesten skal styrke og løfte kunnskaps- og kompetansenivået nasjonalt og lokalt slik at alle brukere, tjenesteytere, politikere og forskere har den kunnskapen som er

nødvendig for å realisere likeverdige muligheter og reell samfunnsdeltakelse for barn og unge med funksjonsnedsettelse.

Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner

Unge funksjonshemmedes medlemsorganisasjoner har en rekke muligheter til å få støtte fra samarbeidsorganet Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) til prosjekter og andre tiltak. Formålet med tilskuddene er å styrke mulighetene for frivillige organisasjoner til å jobbe mot diskriminering og for likestilling av personer med nedsatt funksjonsevne i samfunnet.

Dialog mellom funksjonshemmede organisasjoner og myndighetene

Det er direkte og jevnlig dialog mellom funksjonshemmede organisasjoner og myndigheter om barnekonvensjonen og medvirkning.

b) Overlevelse og utvikling (art 6,2)

Jf. tidligere rapporter.

Om lag 50 barn og unge under 20 år dør årlig av ulykkesskader. Det er omtrent 25 prosent av alle dødsfall i denne aldersgruppen.

Dagens norske ungdommer har gjennomgående god fysisk og psykisk helse og kommer godt ut sammenliknet med ungdommer i andre europeiske land, men noen ungdommer har helseutfordringer. Flere studier tyder på at forekomsten av psykiske plager blant ungdom har økt de siste årene. Samtidig er det noen som er mer utsatt enn andre. Særlig utsatte grupper er mennesker med nedsatt funksjonsevne, lhbti-befolkningen og minoritetsgrupper.

c) Helse og helsetjenester (art 24)

39. *Komiteen anbefaler parten å sørge for at barn har tilgang til helsetjenester av god kvalitet overalt i landet, herunder på skolene.*

Jf. merknad 39 om å barns tilgang til helsetjenester av god kvalitet overalt i landet, herunder på skolene.

Helsestasjon- og skolehelsetjenesten

I 2013 gjennomførte fylkesmennene et landsomfattende tilsyn med helsestasjonstjenester til barn i alderen 0-6 år. Kommunene/bydelene var plukket ut i tilsynet på bakgrunn av en risiko- og sårbarhetsanalyse. Det ble avdekket en rekke lovbrudd, hvor begrunnelsen i første rekke var ressursmangel. For årene 2014-2016 er tjenesten styrket med økte rammeoverføringer fra staten, for å øke satsingen på lavterskeltilbud til barn og unge og deres familier. Kommunene står fritt til å benytte midlene ut i fra hva de mener bør prioriteres. I 2016 er det i tillegg bevilget øremerket tilskudd til tjenesten for å styrke årsverk og tverrfaglig samarbeid.

Ungdomshelsestrategi

Det er igangsatt et arbeid med en ungdomshelsestrategi. Ambisjonen i strategien er at ungdom og unge voksne har de beste forutsetninger for å leve gode liv og oppleve mestring fysisk, psykisk og sosialt, samt gi god tilgang til gode og tilpassede helse- og omsorgstjenester.

I utarbeidelsen av strategien har det vært lagt vekt på bred brukermedvirkning. <HOD oppdaterer >

Medvirkning, informasjon og samtykke i helsespørsmål

Pasienter, herunder barn, har rett til å medvirke ved gjennomføring av helsetjenester. Medvirkningens form skal tilpasses den enkeltes evne til å gi og motta informasjon.

Er pasienten under 16 år skal både pasienten og foreldre informeres om helsehjelpen. Informasjonen skal tilpasses pasientens individuelle forutsetninger. Er pasienten mellom 12 og 16 år skal opplysninger ikke gis til foreldre når pasienten av grunner som bør respekteres ikke ønsker dette. Informasjon som er nødvendig for å oppfylle foreldreansvaret skal likevel gis når pasienten er under 18 år.

Barn kan som hovedregel samtykke til helsehjelp fra de er 16 år. For yngre barn har foreldrene samtykkekompetansen. Etter hvert som barnet utvikles og modnes, skal foreldrene høre hva barnet har å si før samtykke gis. Når barnet er fylt 12 år, skal det få si sin mening i alle spørsmål som angår egen helse. Det skal legges økende vekt på hva barnet mener, ut fra alder og modenhet.

Fra 2012 kan barn opptre som part i sak dersom det har fylt 12 år og forstår hva saken gjelder.

Seksuell helsestrategi

En ny tverrsektoriell strategi for seksuell helse blir lansert høsten 2016. Strategien skal bidra til å styrke barn og unges seksuelle selvbestemmelse, mestring og handlingskompetanse, blant annet med sikte på å forebygge seksuelle overgrep. Et resultat av langsiktig arbeid er at både antall svangerskap og aborter blant tenåringer er betydelig redusert i perioden 2009-2015. <HOD: oppdaterer>

Rusmidler

41. *Komiteen anbefaler parten å videreføre og styrke arbeidet for å redusere misbruket av rusmidler, og ta i betraktning komiteens generelle kommentar nr. 4 (CRC/GC/2003/4), om unge menneskers helse og utvikling, i dette arbeidet.*

Jf. merknad 41 om arbeid for å redusere rusmisbruk.

Det ble i 2015 fremmet en ny statlig opptrappingsplan for rusfeltet.

Ungdata-undersøkelsen fra 2015 (aldersgruppen 13-16 år) viser en ungdomsgenerasjon der få har erfaring med rus og kriminalitet og en utflating av alkoholbruk.

d) Tiltak for å bedre de mest utbredte helseutfordringer

43. *Komiteen anbefaler parten å fortsette å utvikle alle områder av det psykiske helsevernet for barn og unge, herunder forebygging, behandling av vanlige psykiske helseproblemer i primærhelsetjenesten og spesialistbehandling for alvorlige lidelser gjennom et økende antall spesialutdannede fagpersoner som arbeider med barn innenfor det psykiske helsevernet, og redusere ventetiden for psykiske helsetjenester. Komiteen anbefaler også at parten nøye gjennomgår problemet med den altfor omfattende bruken av sentralstimulerende midler i behandlingen av psykiske problemer hos barn, og at den treffer tiltak for å gi barn som har fått diagnosen ADHD, og deres foreldre og lærere, tilgang til et bredt spekter av psykologiske, pedagogiske og sosiale tiltak og behandlings-muligheter.*

Jf. merknad 43 om legemiddelbruk.

Helsemyndighetene følger med på utviklingen i bruk av legemidler. Det er ingen definert norm for riktig omfang av legemiddelbruk i befolkningen. Retningslinjer og veiledere for behandling av psykiske lidelser og ADHD fremhever at legemidler ikke skal være førstevalget. Når legemidler likevel må brukes av behandlingsmessige grunner bør det som hovedregel gis i kombinasjon med annen terapeutisk behandling og under medisinsk oppfølging.

Jf. merknad 43 om psykisk helsevern.

Psykisk helsetilbud

Spesialisthelsetjenesten har totalt 87 behandlingssenheter over hele landet for barn og unge i psykisk helsevern (BUP). Rundt 5 prosent av barnepopulasjonen mottar hjelp fra BUP. Tjenestene er gjennomgående av god kvalitet, men det er fortsatt utfordringer og forhold som kan bli bedre. En del ungdommer har etterlyst hjelpetilbud i nærheten av hjemmet. BUP er i endring, og graden av ambulant virksomhet har økt de siste årene, slik at flere barn og unge får hjelp der de er.

Henvisningene til psykisk helsevern for barn og unge skal vurderes i løpet av 10 dager, og de siste målingene viser at 97,2 prosent av henvisningene på landsbasis ble vurdert innen fristen.

Fysisk aktivitet

Det fysiske aktivitetsnivået i barne- og ungdomsbefolkningen viser en negativ utvikling. Kun halvparten av femtenåringer er fysisk aktive i 60 minutter daglig. Gutter har gjennomgående et høyere aktivitetsnivå enn jenter. Stillesittingen øker i alle aldersgrupper. Flere stortingsmeldinger inneholder innsats for økt fysisk aktivitet.

Selv mord

Selv mord blant ungdom skjer sjeldnere enn i eldre aldersgrupper. Blant barn under 15 år er selv mord svært sjelden. Selvskading og selvmordsforsøk er mer utbredt blant barn og unge som har vært utsatt for overgrep, har psykiske lidelser, særlig depresjoner, atferdsforstyrrelser og rusmiddelproblemer. *Handlingsplan for forebygging av selv mord og selvskading 2014–2017*, inkluderer flere tiltak rettet mot barn og unge, blant annet flere rådgivningstiltak.

Norske myndigheter er kjent med at det fra flere hold har vært uttrykt bekymring for den psykiske helsen til barn og unge i den samiske befolkningen. Det foreligger ingen offisiell statistikk om forekomst av selvskading og selv mord i denne gruppen.

Barn og unge LHBTI-personer

Barn og unge LHBTI-personer skal ha samme tilgang på helsehjelp innenfor den ordinære helse- og omsorgstjenesten som andre, basert på individuelle behov. Noen kommuner har et tilpasset helsetilbud utover dette. En forskningsrapport fra 2013 om levekårene for unge LHBTI-personer i deler av innvanderbefolkningen understreker behovet for gratis lavterskeltilbud.

Stortinget vil i 2016 behandle et lovforslag om endring av juridisk kjønn. Lovforslaget innebærer at personer over 16 år vil kunne be Folkeregisteret om at oppført kjønn endres, uten krav om gjennomføring av inngripende behandling eller en medisinsk diagnose. Barn og unge mellom 6 og 16 år skal kunne søke om å endre juridisk kjønn sammen med sine foreldre. **HOD: Oppdater.**

Barn som pårørende og etterlatte

Barn som pårørende og/eller etterlatte av pasienter med psykisk sykdom, rusmiddelavhengighet eller alvorlig somatisk sykdom/skade kan ha behov for særlig oppfølging. Endret regelverk sikrer at helsepersonell skal identifisere og ivareta informasjons- og oppfølgingsbehovet overfor barna.

De senere årene er det gjort flere tiltak for å sikre bedre oppfølging av barn som pårørende og etterlatte, som barneansvarlige ved helseforetakene og sorggrupper for barn. I 2015 ble en omfattende studie om barn som pårørende lansert. Studien viser at sykdom påvirker barn, foreldres og familiers situasjon i stor grad.

Tjenestetilbudet i kommunene til barn og unge med psykiske plager og lidelser

Antall årsverk til barn og unge i kommunene er redusert med 13 prosent i perioden 2007-2013. Dette er ikke en intendert utvikling og står i kontrast til nasjonale myndigheters målsetting om å styrke det kommunale tjenestetilbudet til barn og unge. Gjennom styrkingen av kommunens frie inntekter, har regjeringen gitt kommunene bedre handlingsrom også for å prioritere psykisk helsetjenester til barn og unge. Kommunene har imidlertid frihet til å organisere sine tjenester, innenfor rammene i lov og forskrift.

84 prosent av personalet i tjenester rettet mot barn og unge hadde i 2012 relevant høyskole-/ universitetsutdanning, mot 80 prosent i 2007. Det er etablert tverrfaglig videreutdanning i psykososialt arbeid for barn og unge. Det har vært jevn økning i andel psykisk helsearbeidere som tar videreutdanning.

Tilskuddsordningen *Psykologer i de kommunale helse- og omsorgstjenestene* er i hovedsak rettet inn mot forebyggende arbeid mot barn og unge, og har bidratt til økt antall psykologstillinger i kommunen. Mer enn halvparten av kommunene og bydelene hadde i 2015 ansatt psykolog. Kvaliteten på tjenestene har blitt bedre og terskelen for å søke psykologhjelp lavere. Evaluering viser at flertallet av psykologene i kommunale helse- og omsorgstjenester arbeider med barn og unge.

e) Sosial trygghet og omsorgstjenester (art 26 og 18.3)

Sosiale tjenester

Sosialtjenesteloven skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud, og det skal tas særlige hensyn til barns behov. Barn og unge skal sikres en trygg oppvekst og kunne delta i alminnelige skole- og fritidsaktiviteter, uavhengig av om foreldrene har en vanskelig økonomi.

Fylkesmannens tilsynsansvar ble i 2010 utvidet til også å omfatte tilsyn med økonomisk stønad mv. etter sosialtjenesteloven. Tilsyn gir økt rettssikkerhet, og kan bidra til økt likhet i tjenesteytingen i og mellom kommuner og likere behandling av barn og barnefamiliers behov.

Et landsomfattende tilsyn i 2012 fant svikt i kartleggingen og mangelfulle individuelle vurderinger av barn og unges behov ved mange NAV-kontor når foreldre søker om økonomisk stønad. Avvik i tilsynet er fulgt opp, og det skal utvikles en metode for NAV-kontor for å styrke barns rettigheter.

Fra 2016 er sosialtjenesteloven endret, slik at kommunene ikke skal legge vekt på barns inntekt fra arbeid i fritid og skoleferier når familiens behov for økonomisk stønad vurderes. Lovendringen skal sikre mer likeverdige muligheter, og bidra til at barn i familier som mottar økonomisk stønad på lik linje med andre barn vil kunne bedre sin egen situasjon gjennom inntekt fra arbeid og få nyttig erfaring fra arbeidslivet.

Grunn- og hjelpestønad

Grunn- og hjelpestønaden i folketrygden gir økonomisk kompensasjon for ekstraavgifter og for særskilt tilsyn eller pleie på grunn av nedsatt funksjonsevne, slik at barn med nedsatt funksjonsevne gis muligheter til å delta aktivt blant annet i kultur- og fritidsaktiviteter.

Hjelpemidler

Barn som har varig nedsatt funksjonsevne, kan ha rett til stønad til hjelpemidler. Til barn og unge under 26 år kan det ytes stønad til hjelpemidler til trening, stimulering, lek og sport for å bedre funksjonsevnen.

Barnetrygd

Jf. fjerde rapport punkt 333-335. Barnetrygd ytes for alle barn bosatt i Norge. Satsen for barnetrygd har ikke økt siden forrige rapportering. Det er nedsatt et offentlig utvalg som skal vurdere overføringsordningene til barnefamiliene, og særlig om barnetrygden bør endres. Utredningen skal leveres våren 2017.

Foreldrepermisjon

Jf. fjerde rapport punkt 336-337. Perioden det kan mottas foreldrepenger har blitt utvidet med 3 uker siden 2010. I 2016 gis foreldrepenger i 49/59 uker med 100/80 prosent lønn. I 2013 ble foreldrepengerperioden tredelt i en mødrekvote, en fedrekvote og en fellesperiode. Mødre har også 3 ukers permisjon før fødselen. Mødre- og fedrekvoten er nå på 10 uker hver.

Kvinner som ikke har rett til foreldrepenger får en engangsstønad ved fødsel. Stønaden har økt med over 30 prosent siden 2009.

Kontantstøtte

Jf. fjerde rapport punkt 338-339. Kontantstøtte gis for barn som ikke, eller bare delvis, går i barnehage som mottar offentlige driftstilskudd. Kontantstøtte ble før 2012 gitt for barn mellom ett og tre år, men gis nå bare til barn i alderen 13-23 måneder. Satsen for kontantstøtte er økt de siste årene, og er nå 6 000 kroner måneden.

Omsorgs- og pleiepenger

Arbeidstakere som må være hjemme fra arbeidet på grunn av omsorg for sykt barn har rett til omsorgspenger. Retten gjelder frem til det året barnet fyller 12 år. Stønaden gis for inntil et bestemt antall dager i året, avhengig av antall barn og forsørgersituasjon. Fra 2015 har også selvstendig næringsdrivende og frilansere rett til omsorgspenger ved omsorg for sykt barn.

Pleiepengeordningen skal erstatte foreldres tapte arbeidsinntekt når de må være borte fra arbeidet for å pleie syke barn. Regjeringen sendte på høring forslag til nye regler høsten 2015.

f) Tilstrekkelig levestandard (art 27,1-3)

47. *Komiteen anbefaler parten å treffe tiltak for å beskytte barn som lever i fattigdom mot skadelige følger av denne situasjonen, særlig gjennom spesifikk omsorg og opplæring i tidlig alder, målrettede programmer i skolen for å kompensere for manglende utvikling og læring, tiltak for bedre kosthold og helse for barn fra ressursvake grupper og tiltak for å gjøre kommunale boliger mer barnevennlige. Komiteen ber videre innstendig parten om å sørge for at fattige familier får den nødvendige bistand uavhengig av hvor i landet de bor.*

Jf. merknad 47 om å treffe tiltak for å beskytte barn som lever i fattigdom og bistand til fattige familier.

Innsats mot barnefattigdom

Over 90 000 barn vokser opp i lavinntektsfamilier, og utgjør omtrent 9,4 prosent av alle barn i Norge. Andelen barn som vokser opp i fattige familier har steget de siste årene. Barn med innvandrerbakgrunn utgjør nå 51 prosent av alle barn i økonomisk utsatte familier. Til sammenligning utgjør barn med innvandrerbakgrunn om lag 12 prosent av alle barn.

Regjeringens strategi *Barn som lever i fattigdom (2015-2017)*, den første i Norge, skal forebygge at fattigdom går i arv og dempe konsekvensene for barna. Strategien har syv innsatsområder om forebygging, gjennomføring av utdanningsløp, deltakelse og inkludering, helsetilbud, tilgang til arbeidsliv, forskning og ansvars- og kompetansedeling.

Tiltakene omhandler blant annet familievernets forebyggende arbeid overfor utsatte barnefamilier, bostøtteordningen, rammen for tilskudd til utleieboliger, helsestasjons- og skolehelsetjenesten og tilskuddsordninger for deltakelse og inkludering. Strategien har også tiltak for å gi ungdom tilknytning til arbeidslivet og innsats for å hjelpe særlig utsatte foreldre inn i arbeidslivet, slik at det bedre kan forsørge sine barn og være gode rollemodeller.

I 2014 ble det opprettet en *nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom*. Formålet med tilskuddsordningen er å motvirke og/eller dempe konsekvensene av fattigdom blant barn og ungdom gjennom å bedre mulighetene for at flere skal få delta på viktige sosiale arenaer, uavhengig av foreldrenes inntekt og sosiale situasjon. Se også omtale av tilskuddsordningen *Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn* i fjerde rapport punkt 440. Tiltaket har blitt styrket. FNs bærekraftsmål, delmål 1.2 omfatter også barnefattigdom.

Fritidserklæringen. **BLD: oppdaterer**

Boligsosialt arbeid

Om lag 2,5 prosent av befolkningen (SSB) regnes som vanskeligstilte på boligmarkedet, og halvparten av disse er barnefamilier. En undersøkelse fra 2013 viser at familier med innvandrerbakgrunn og enslige forsørgere er de mest utsatte.

I 2014 la regjeringen fram en nasjonal strategi om boligsosialt arbeid (2014-2020). Vanskeligstilte barnefamilier og unge er prioriterte målgrupper i strategien.

I strategiperioden er det tre resultatmål knyttet til barn og unge: 1) utleieboliger for barnefamilier skal være av god kvalitet i et trygt bomiljø, 2) midlertidig botilbud skal bare unntaksvis benyttes av barnefamilier og unge, og slike opphold skal ikke vare mer enn tre måneder og 3) bostedsløshet blant barnefamilier og unge skal forebygges og reduseres.

Kapittel 8 Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter (art 28-31)

a) Retten til utdanning (art 28)

49. Komiteen oppfordrer parten til å intensivere arbeidet med å opplyse alle foreldre om verdien av at barna får opplæring i tidlig alder, og skaffe plass i barnehager av god kvalitet til alle barn, særlig innvandrerbarn og andre barn som har behov for støtte til tidlig opplæring. Komiteen anbefaler også at parten innstendig anmoder kommunene om å innføre de nye språklæreplanene i sine skoler, slik at barna blir bedre i stand til å følge undervisningen, og at parten treffer tiltak for å sikre at barna fullfører skolegangen, med særlig fokus på grupper som tradisjonelt har høy frafallsprosent. Komiteen anbefaler videre at parten viderefører og styrker innsatsen for å bekjempe mobbing i skolen, og at den inviterer barna til å delta i arbeidet med å redusere og eliminere slik skadelig atferd.

Jf. merknad 49 om plass i barnehager, språklæreplaner, fullføring av skolegang og mobbing.

Barnehage

Statistikk for 2015 viser at 90,4 prosent av barn i alderen 1-5 år går i barnehage. Regjeringen har iverksatt flere tiltak for å gi større fleksibilitet i barnehageopptaket og gjøre barnehagene mer tilgjengelig for familier som ønsker det, uavhengig av økonomi, som moderasjonsordninger for alle familier med lav inntekt og gratis kjernetid i barnehage for alle fire- og femåringer fra familier med lav inntekt. Gratis kjernetid har bidratt til å rekruttere flere barn til barnehagen. Fra høsten 2016 utvides ordningen til også å omfatte treåringer. Undersøkelser viser at åpne barnehager kan være en god rekrutteringsarena til ordinær barnehage, særlig for barn med innvandrerbakgrunn.

For å øke bruken av barnehage blant barn av familier med lav inntekt og barn med minoritetsspråklig bakgrunn er det fra 2016 bevilget midler for at kommunene kan styrke sitt arbeid med å informere foreldre om innholdet i barnehagetilbudet, bistå med søknader og orientere om ordningene for redusert pris og gratis kjernetid.

Nasjonal strategi for språk, lesing og skriving

Med mål om at barn blir i bedre stand til å følge undervisningen har regjeringen lansert en ny språk-, lese- og skrivestrategi, *Språkløyper*, for perioden 2016-2019. Å kunne lese og skrive er grunnleggende for å mestre alle fag. I den nye strategien er barn med språkvansker, elever med lese- og skrivevansker, gutter, minoritetsspråklige og høyt presterende elever særskilte målgrupper.

Gjennomføring av opplæringsløp

Om lag 70 prosent av elevene som begynner i videregående opplæring, fullfører utdanningen i løpet av fem år. Slik har det vært lenge. Flere jenter enn gutter fullfører, henholdsvis 76 og 66 prosent for de som startet i 2008.

En del av elevene som ikke fullfører og består i løpet av fem år, kommer tilbake til videregående opplæring på et senere tidspunkt. Ti år etter påbegynt opplæring er andelen som har fullført rundt 80 prosent.

En viktig forutsetning for stabil deltakelse i arbeidslivet er fullført videregående opplæring. Det er derfor viktig å øke gjennomføringen i videregående opplæring.

Program for bedre gjennomføring i videregående opplæring (2014-2017) har som målgruppe både elever som står i fare for ikke å gjennomføre videregående opplæring, og ungdom mellom 15 og 21 år som står utenfor opplæring og arbeid. Programmet inneholder både nasjonale, regionale og lokale tiltak. Sentrale elementer i programmet er kompetanseutvikling for lærere, kvalifiseringstiltak for elever og lærlinger og NAV-veiledere og psykologer i skolen. Tilskuddet til lærlinger med særskilte behov inngår også i programmet.

Tilskuddsordningen *Støtte til oppfølgings- og løsfunksjoner for ungdom* skal legge til rette for mer samordnede tilbud og tettere oppfølging av ungdom i alderen 14-23 år som står utenfor, eller står i fare for å havne utenfor, skole og arbeid. Målet er å styrke ungdommenes skoletilknytning, trivsel og mestring, og bidra til å bedre skoleprestasjoner og øke gjennomføringen i videregående opplæring. Ordningen er blitt evaluert og den viser at 70 prosent av ungdommene på kort sikt får en forbedret tilknytning til skole og arbeidsliv. Tilskuddsordningen ble økt i 2016.

Skolestøttende tiltak for barn i barnevernet

Barn med barnevernserfaring har det oftere vanskeligere på skolen enn andre barn. Skole og opplæring for barn i barnevernet er et viktig innsatsområde for regjeringen. Innsatsen for å skape en bedre tilpasset skole- og utdanningssituasjon for barn i barnevernet ble i 2014, og ordningen er videreført. Det er så langt blant annet gjennomført dialogkonferanser mellom ansatte i skole- og barnevernsektoren i alle landets fylker. I mars 2016 ble det lansert en digital veileder om samarbeid mellom barnevern og skole. Det er innført skoleansvarlige ved alle statlige barneverninstitusjoner, og det er lagt inn som et krav i alle kontrakter som inngås med private, inkludert ideelle, tilbydere av barneverninstitusjoner at de skal ha skoleansvarlige ved sine institusjoner.

0-24 samarbeidet - koordinerte og helhetlige tjenester

Tidlig innsats for utsatte barn og unge krever godt koordinerte tjenester på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Med utsatte barn og unge menes her alle barn og unge opp til 24 år med høy risiko for å utvikle helsemessige og sosiale problemer, manglende kompetanseoppnåelse i utdanningssystemet, marginalisering og varig utenforskap. Det overordnede målet er en bedre samhandling i stat og kommune for å redusere frafall i videregående opplæring, og at flere unge skal inkluderes i arbeidslivet. Det skal legges til rette for at kommuner og fylkeskommuner i større grad skal kunne utvikle og tilby tverrfaglig og mer effektiv oppfølging av utsatte barn og unge innenfor barnehage, grunnopplæring, helse, barnevern og NAV.

Kompetanse for mangfold

Regjeringen vil gjennom satsingen *Kompetanse for mangfold* i perioden 2013-2017 bidra til at flerspråklighet verdsettes og tas hensyn til i opplæringsløpet. Målet er at ansatte i barnehager og skoler skal øke kompetansen om utfordringer som minoritetsspråklige barn, unge og voksne møter i opplæringen slik at de kan støtte disse på en måte som fører til at de i størst mulig grad fullfører og består utdanningsløpet.

Skolelos for romelever

I Oslo kommune ble det i 2011 etablert en romlos-ordning. En pedagog skal fungere som brobygger mellom grunnskolene og romfamiliene. Formålet er å gi bedre kommunikasjon og forståelse mellom skolene og romfamiliene, for å gi foreldre og barn økt trygghet, mer stabilt oppmøte og økt sjans for rombarn til å fullføre skolegang.

Arbeidet mot mobbing i barnehage og skole

I 2015 ble det presisert i opplæringsloven at en elev som mobber eller på annen måte krenker andre kan flyttes til en annen skole dersom hensynet til de andre elevene tilsier det. Se også omtale i kapittel 8.a).

Utredningen, *Å høre til - Virkemidler for et trygt psykososialt miljø* (NOU 2015:2), gjennomgikk hele tiltaksapparatet, og foreslår en rekke tiltak.

Regjeringen presenterte i april 2016 sin oppfølging av utredningen. Tiltakene handler blant annet om et klarere regelverk, å styrke kompetansen i forebygging og håndtering, og å gjøre det enklere for mobbeofre og deres familier å få informasjon om hvordan de kan nå fram med saken sin. Det vil bli innført en aktivitetsplikt som skal gi mer effektivt behandling av klagesaker. Regjeringen vil videreføre støtten til arbeidet som utføres gjennom lokale beredskapsteam mot mobbing, samt støtten til Læringsmiljøprosjektet.

Regjeringen har etablert et mer forpliktende partnerskap enn det tidligere Manifest mot mobbing, *Partnerskap mot mobbing*. Partnerskapet omfatter nå organisasjonene som organiserer både skole- og barnehageeiere, ansatte i skole og barnehage, foreldre og elever.

Grunnskolelærernes kompetanse

I strategien *Lærerloftet – på lag for kunnskapsskolen*, har regjeringen lansert flere reformer som skal skape en skole hvor elevene lærer mer. Det er innført nye kompetansekrav for lærere, og det er høyere krav for de som skal undervise i norsk, engelsk og matematikk.

For å bidra til at flere lærere skal oppfylle kravene har regjeringen iverksatt en stor satsing på videreutdanning for lærere. I 2015 fikk over 5 000 lærere videreutdanning med statlig finansiering. Dette vil bli videreført i 2016.

Tilrettelegging for romanifolket/taterne i reiseperioder

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) har utarbeidet informasjons- og undervisningsmaterieell om nasjonale minoriteter for bruk i barnehage og skole. Materieellet viser hvilke rettigheter de nasjonale minoritetene har og gir en innføring i historie, språk og levesett før og nå. Det er lagt ut på nettstedet minstemme.no, et nettsted for læring om demokrati og deltakelse. Det finnes også informasjonsmaterieell på Utdanningsdirektoratets nettside.

En sentral del av et prosjekt om tilrettelegging for opplæring og bruk av IKT i reiseperioder har vært spredning av erfaringer til ansatte i barnehager og skoler.

Barn som søker asyl

Jf. merknad 52.i om å benytte asylbarnas opphold i Norge til å utstyre dem med kompetanse og ferdigheter de vil få behov for når de vender tilbake til hjemlandet. Alle barn i grunnskolealder (6-16 år) har rett og plikt til opplæring. Retten gjelder fra det tidspunkt det er sannsynlig at barnet skal oppholde seg i Norge i tre måneder. I praksis innebærer det at barn som søker asyl, skal tilbys opplæring med en gang de kommer til Norge. Det har ingen betydning for retten til grunnskoleopplæring om oppholdet i landet er ulovlig. Plikten for barnet til å delta i opplæringen inntreer når oppholdet har vart i tre måneder. Fra 2014 fikk også ungdom mellom 16-18 år som søker oppholdstillatelse i Norge, rett til videregående opplæring eller grunnskoleopplæring for voksne dersom det er sannsynlig at de skal være i landet i mer enn tre måneder. Retten til opplæring for ungdom 16-18 år faller bort ved endelig vedtak om avslag på søknaden om oppholdstillatelse.

b) Målsettinger gjennom utdanning (art 29)

Jf. fjerde rapportering. Det vises til Norges oppdaterte informasjon til fjerde rapportering sendt komiteen 27.11.2009. Formålsparagrafen i opplæringsloven gjelder fra 1.1.2009.

Den kulturelle skolesekken

Den kulturelle skolesekken er en nasjonal satsing på kunsttilbud i skolen, som skal nå alle barn. Jf. fjerde rapport punkt 425-426.

Den naturlige skolesekken

Den naturlige skolesekken skal bidra til at barn og unge gjennom opplæringen får kunnskap og bevissthet om bærekraftig utvikling og om klodens miljøutfordringer. Skoler har siden 2009 kunnet søke midler til å utarbeide utforskende, flerfaglig undervisning.

Svømmeopplæring

Det gis tilskudd til svømmeopplæring for nyankomne barn, unge og voksne som er omfattet av grunnopplæringen. Samtlige fylker har mottatt midler. Målet er å redusere risikoen for ulykker i vann. FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) har vist interesse for tiltaket og omtalt det som et godt eksempel på integreringsarbeid. Stortinget har også bevilget midler til svømmeopplæring i barnehager. Fordeling av midlene er basert på en nøkkel der det blant annet legges vekt på andel barn med innvandrerbakgrunn.

Friskoleloven

En ny friskolelov trådte i kraft i 2015. Departementet kan godkjenne nye skoler og driftsendringer ved eksisterende, etter bestemte godkjenningsgrunnlag, som eksempelvis livssyn, pedagogisk retning og særskilt tilrettelagt opplæring.

c) Kulturelle rettigheter til barn som tilhører urfolk og minoritetsgrupper (art 30)

61. Komiteen anbefaler parten å gjøre sitt ytterste for å sikre at barn med etnisk minoritetsbakgrunn og barn fra urbefolkningsgrupper har samme tilgang til alle rettigheter som andre barn, herunder tilgang til velferd, helsetjenester og skoler, og at de blir beskyttet mot fordommer, vold og stigmatisering.

Jf. merknad 61 om barn med etnisk minoritetsbakgrunn og barn fra urbefolkningsgrupper og deres tilgang til rettigheter.

Urfolk

Det bevilges årlig midler til samiske kulturformål som disponeres av Sametinget. Barn og unge er en viktig målgruppe for Sametingets kulturpolitikk.

Revitalisering av språk

I 2015 ble tilskuddsordningen til kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur etablert. Formålet med ordningen er å bidra til revitalisering av kvensk språk og fremme kvensk/norskfinsk kultur. Tilskuddet bidrar til drift av to sentre som blant annet arrangerer kurs og aktiviteter for barn, unge og voksne.

Samisk veiviser

Fra 2008 ble "Samiske veivisere" en fast ordning. Jf. fjerde rapport punkt 558-560.

Trossamfunn

I 2015 og 2016 ble det bevilget ekstra midler til informasjonstiltak i regi av Det Mosaiske Trossamfund. Målet for tilskuddet er på sikt å redusere forekomsten av antisemittisme og øke kunnskapen i Norge om jøder og jødedom. Flere av tiltakene er rettet mot barn og unge, blant annet tiltaket med to jødiske veivisere, inspirert av samiske veivisere.

d) Utdanning om menneskerettigheter og samfunnskunnskap

Jf. fjerde rapportering, punkt 413-415.

Skolens rolle i forebygging av vold og seksuelle overgrep er styrket. Mål for elevenes kunnskap om vold, krenkelser, vold knyttet til seksualitet og vold i nære relasjoner er tydeliggjort i kompetansemål på flere skoletrinn. Det er også laget en rekke kompetansemål om kjønnslikestilling. Endringene gjelder fra 2013.

e) Fritid (art 31)

Rammebetingelser for frivillig sektor

Regjeringen la i 2015 frem *Frivillighetserklæringen – erklæring for samspillet mellom regjeringen og frivillig sektor*. En rekke statlige virkemidler stimulerer til frivillig aktivitet og kommer frivillige organisasjoner til gode.

Gjennom en momskompensasjonsordning kan frivillige organisasjoner få refundert utgifter til moms på varer og tjenester.

Frifond er en statlig støtteordning opprettet av Stortinget i 2000 for å bedre de økonomiske rammebetingelsene for demokratisk og frivillig aktivitet i lokalsamfunnet. Støtteordningen skal stimulere barn og unges aktive deltakelse lokalt og bedre rammebetingelsene for frivillige organisasjoner og grupper medlemsbaserte virke på lokalt nivå. Frifond finansieres av overskuddet fra Norsk Tippings pengespillvirksomhet. Ordningen skal nå et bredt spekter av organisasjoner og grupper med ulike formål og aktivitetsgrunnlag.

I 2015 ble arveloven endret. Arv fra personer uten arvinger skal nå tilfalle frivillige organisasjoner som arbeider for barn og unge.

Samarbeid med frivillige organisasjoner

Frivillige organisasjoner står sterkt i Norge, og mange engasjerer seg i disse. I 2014 deltok 63,3 prosent av alle unge (13-15 år, kilde: Ungdata) i organisasjonslivet. Deltakelsen er imidlertid ikke jevnt fordelt, og det er fortsatt skiller basert på kjønn, etnisitet, bosted, sosial og økonomisk bakgrunn, se også kapittel 4.e). Organisasjonenes betydning reflekteres i den offentlige støtte- og tilskuddspolitikken.

Tiltak er satt inn på kultur- og fritidsfeltet for at barn i familier med vedvarende lavinntekt får delta i fritidsaktiviteter med sine jevnaldrende. Se også rapporteringen under kapittel 7.f.

Det gis støtte til det nasjonale og internasjonale arbeidet til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner gjennom en tilskuddsordning for grunnstøtte. Ordningen legger til rette for at barn og ungdom kan delta i barne- og ungdomsorganisasjoner.

En stor andel av de frivillige organisasjonene som mottar støtte går til barne- og ungdomsarbeid. Barne- og ungdomsorganisasjonene er en viktig arena for utvikling, utfoldelse og demokratiopplæring, og for å fremme barn og unges synspunkter. Departementene har kontakt med organisasjonene i utformingen og gjennomføringen av regjeringens politikk.

Norge deltar i EU-programmet Erasmus+ (2014-2020), som omhandler utdanning, opplæring, idrett og ungdomsarbeid. Gjennom programmet får ungdom blant annet anledning til å ta del i frivillig arbeid, kurs og utveksling på tvers av landegrensler.

Sosiale medier

Sosiale medier er en viktig del av sivilsamfunnet, og barn og ungdom er aktive mediebrukere. Medieutviklingen gjør at barn og ungdom i dag har større mulighet til å ytre seg, bli hørt og til å mobilisere for saker de er opptatt av. Sosiale medier gir nye muligheter for engasjement og deltakelse, men også utfordringer som mobbeproblematikk, se også kapittel 8.a) om mobbing.

Ungdommens kulturmønstring og talentsatsing

Ungdommens kulturmønstring er et landsomfattende kulturtiltak for barn og unge fra 10 år og oppover. Gjennom lokale og regionale kulturmønstringer får deltakerne opptre med ulike innslag og treffe andre kulturinteresserte jevnaldrende. Tiltaket får fast støtte over statsbudsjettet.

Fra 2015 satses det på talentutvikling innen kunst og kultur, Talent Norge. Målgruppen for satsingen er unge talenter med anlegg for en langsiktig kunst- eller kulturkarriere på høyt internasjonalt nivå.

Norsk kulturråd

Norsk kulturråd gir tilskudd til barne- og ungdomskulturformål. I perioden 2008-2015 ble *Kunstløftet*, et utviklingsprosjekt med mål om å utvikle interessante og relevante kunstprosjekter for barn og unge innen alle kunstformer, gjennomført. Formålet har vært å heve anerkjennelsen, kvaliteten og interessen for kunst for barn og ungdom. Ordningen ble evaluert i 2015 og konkluderte med at *Kunstløftet* har bidratt til en positiv utvikling av feltet.

Tilskudd til kjøp av musikkinstrumenter

Fra 2012 har både skolekorps og barne- og ungdomsorkestre vært omfattet av ordningen for tilskudd til kjøp av musikkinstrumenter. Ordningen finansieres av midler fra overskuddet til Norsk Tipping AS.

Deltakelse i idrett

Om lag 85 prosent av alle norske barn har i løpet av barneskoletiden vært medlem av et idrettslag. Den organiserte idretten er den viktigste organiserte fritidsaktiviteten for ungdom. Det er imidlertid en nedgang i antall ungdommer som er aktive medlemmer (reduksjon på 3,7 prosent i perioden 2006-2014). Frafallet er en utfordring, og Norges idrettsforbund har klare målsettinger om å begrense frafallet og styrke mulighetene for deltakelse i allsidig idrett.

Det gis tilskudd til Norges idrettsforbund og paralympiske komité (NIF) for å opprettholde og utvikle et godt aktivitetstilbud slik at den organiserte idretten skal være inkluderende og åpen for alle. Likevel viser flere studier at barn og ungdom med minoritetsbakgrunn deltar mindre i organisert aktivitet. Det er i hovedsak kulturelle og økonomiske barrierer som hindrer deltakelse. Videre viser forskning at jenter med minoritetsbakgrunn deltar sjeldnere i idrettslag enn gutter med minoritetsbakgrunn.

Tilskuddsordningen *Inkludering i idrettslag* skal benyttes til tiltak rettet mot barn i aldersgruppen 6-12 år og ungdom mellom 13-19 år med innvandrerbakgrunn, med særlig vekt på jenter, og mot barn og ungdom fra familier med lav betalingsevne. Målet med ordningen er å inkludere nye grupper i idrettslagenes ordinære aktivitetstilbud.

Idrett for barn med funksjonsnedsettelse

Idrett for barn med nedsatt funksjonsevne eller utviklingshemming prioriteres innenfor norsk idrett. For å styrke dette ble det i 2015 fordelt øremerkede midler til NIF til arbeid med utøvere med funksjonshemming og for å ivareta Special Olympics-utøvere. Videre ble det i

2015 avsatt midler til utstyr for personer med nedsatt funksjonsevne som kan lånes ut til idrettslag.

Idrettsanlegg

Et av de viktigste virkemidlene i den statlige idrettspolitikken er tilskudd til anleggsutbygging. Det fordeles derfor årlig midler til utbygging og rehabilitering av idrettsanlegg i kommunene. Anleggene skal ha universell utforming.

Støtte til lokale idrettslag

Jf. fjerde rapport punkt 430. Barn og ungdom er prioriterte målgrupper for både idretts- og friluftslivspolitikken, og det gis derfor årlig støtte til lokale idrettslag. Med endringen av tippenøkkelen fra 2015, mottar idrettsformål 64 prosent av overskuddet av statlige spill. Styrkingen av idrettens andel har i 2015 gjort det mulig å styrke tilskuddet til lokale lag og foreninger med 40 prosent. Å senke terskelen for barn og unges deltakelse i idrett og fysisk aktivitet er en hovedprioritering.

Friluftsliv

I 2015 var det et nasjonalt Friluftslivets år, og det ble gjennomført en rekke aktiviteter og arrangementer, der barn, unge og barnefamilier var prioriterte målgrupper. Undersøkelser viser at Friluftslivets år resulterte i en økt deltakelse i friluftsliv i befolkningen.

I 2016 fremmet regjeringen en stortingsmelding om friluftsliv. Hovedmålsettingen i friluftslivspolitikken er at friluftsliv skal være en kilde til høyere livskvalitet og bedre helse for alle. Meldingen fremhever at friluftsliv i nærmiljøet skal prioriteres, slik at alle kan delta. Meldingen understreker at barn og unge skal prioriteres i friluftslivsarbeidet. Skoler og barnehager, sammen med friluftslivsorganisasjonene, er viktige i rekrutteringsarbeidet til friluftsliv.

Kapittel 9 Spesielle beskyttelsesmekanismer

a) Flyktningbarn og enslige mindreårige asylsøkere (art. 22)

Komiteen anbefaler parten å:

- a) foreta en grundig vurdering av hvilke asylsøkende barn som har vært offer for væpnet konflikt, og sørge for rehabilitering og sosial reintegrering av disse barna,
- b) oppnevne, så raskt som mulig, verger som kan bistå mindreårige asylsøkere og hjelpe dem med å forstå prosedyrene, og klargjøre vergenes rolle gjennom endringene som det er tatt initiativ til i vergemålslovgivningen,
- c) treffe tiltak for å redusere tiden asylsøkere må vente før de får svar på asylsøknaden,
- d) sørge for at prosedyrene for å fastslå alderen til asylsøkere blir gjennomført på en måte som er vitenskapelig, sikker, barne- og kjønns sensitiv og rettferdig, og som ikke krenker barnets fysiske integritet,
- e) utvide ansvarsområdet for barnevernet til å omfatte også barn på 15, 16 og 17 år, som planlagt,
- f) sørge for at disse barna blir nøye fulgt opp mens de er i Norge,
- g) forsikre seg om at barn ikke forsvinner og faller i hendene på menneskehandlere og andre som utnytter dem,
- h) etterforske tilfeller der barn er forsvunnet, og prøve å finne barn som blir holdt skjult,
- i) unngå å sende barn tilbake til utrygge steder som de har flyktet fra, og benytte deres opphold i Norge til å utstyre dem med kompetanse og ferdigheter som de vil få behov for når de vender tilbake under mer fredelige forhold,
- j) sørge for at det alltid blir tatt grunnleggende hensyn til barnets beste og barnets tilknytning til Norge når det skal tas en avgjørelse om et barns framtid, og
- k) ta i betraktning komiteens generelle kommentar nr. 6 (2005), om behandling av enslige barn og enslige barn med følgepersoner utenfor deres opprinnelige hjemland.

Deler av merknad 52 er besvart under rapportering på de to tilleggsprotokollene.

Levekårsundersøkelse for asylsøkerbarn

Levekårsundersøkelsen *Levekår for barn i asylsøkerfasen*, publisert høsten 2015, har kartlagt og identifisert omfanget og kvaliteten av tjenester og tiltak til barn i asylsøkerfasen. Barns egne opplevelser av mottakstilværelsen har vært et hovedfokus for undersøkelsen.

Undersøkelsen viser blant annet at barn i asylsøkerfasen har høyere andel med sosiale og psykiske problemer enn det som er kartlagt blant andre barn og unge i Norge.

Representantordning

Jf. merknad 52.b om oppnevning av verger for mindreårige asylsøkere. Norge innførte i juli 2013 en lovfestet representantordning for enslige, mindreårige asylsøkere. Representanten skal utføre alle oppgaver som tilkommer en ordinær verge for mindreårige, i tillegg til særskilte oppgaver. Representanten skal ivareta den mindreåriges interesser i asylsaken, herunder være til stede ved samtaler med myndighetene, bistå ved undersøkelser om identitet, alder mv. og ved oppsporing av foreldre, og ha kontakt med den mindreåriges advokat.

Aldersundersøkelser

Jf. merknad 52.d om prosedyrer for aldersundersøkelser.

De fleste enslige, mindreårige asylsøkere mangler dokumentasjon som bekrefter identitet og alder. Ved behandling av søknader om beskyttelse fra enslige mindreårige er det viktig å få avklart om oppgitt alder er riktig. Det finnes ingen metode for aldersfastsetting som gir helt sikre svar, men medisinske aldersundersøkelser er et viktig verktøy for utlendingsforvaltningen der det er tvil om alder. Aldersundersøkelsene består i dag av tannrøntgenundersøkelse, røntgenundersøkelse av håndledd og en sammenfatting av resultatene fra disse undersøkelsene fra en barnelege. Undersøkelsene anses ikke å krenke barns integritet. Resultatet av de medisinske undersøkelsene er ett av flere momenter i en helhetsvurdering. Andre momenter kan være opplysninger fra søker, søkers troverdighet, eventuelle identitetsdokumenter og intervjuers, mottaksansattes og verges inntrykk av alder. NOAS og Redd Barna har hevdet at Utlendingsdirektoratets (UDI) anvender medisinske aldersundersøkelser i for stor utstrekning. Justis- og beredskapsdepartementet har i utgangspunktet ikke grunn til å tro at UDI praktiserer bruken av aldersundersøkelser i større grad enn det er adgang til etter utlendingsloven, men vil ha en dialog med UDI om temaet.

For å styrke arbeidet med aldersvurderinger er Folkehelseinstituttet gitt et overordnet, faglig ansvar for medisinske aldersundersøkelser som blant annet innebærer utviklings- og forskningsarbeid. De skal også gi aldersestimat i konkrete saker til bruk i UDIs saksbehandling.

Behandling av asylsøknader

Det jobbes kontinuerlig med å forbedre saksflyten og øke effektiviteten i utlendingsforvaltningen. De siste årene har grenseflatene og samarbeidet mellom de ulike virksomhetene vært særlig prioritert.

På bakgrunn av den kraftige økningen i asyltilstrømmingen høsten 2015 har bevilgningene til virksomhetene på utlendingsfeltet blitt økt, samtidig som nye effektiviseringstiltak har blitt igangsatt eller er under vurdering, blant annet med formål om raskere og mer effektiv gjennomføring av asylintervju. Som følge av det høye antallet asylsøkere i 2015 er det imidlertid et stort antall saker til behandling i forvaltningen, og det må derfor forventes at saksbehandlingstiden vil være lengre enn ønskelig i tiden fremover.

Vurdering av asylsøknader fra barn, herunder om betydningen av barns tilknytning til Norge

Jf. merknad 52.j om hensynet til barnets beste og barnets tilknytning til Norge.

Utlendingsloven har en egen bestemmelse om at det skal legges vekt på hensynet til barn når behovet for beskyttelse mot forfølgelse vurderes, for å sikre en mer barnesensitiv anvendelse av bestemmelsene om beskyttelse, jf. BK artikkel 37 (a). Behovet for et barneperspektiv i flyktningretten er særlig viktig ved bevisvurderingen og ved vurderingen av hvilke faresituasjoner som kan gi grunnlag for beskyttelse. I bevisvurderingen må utlendingsmyndighetene ta hensyn til at både barnets alder, modenhet og psykiske helse kan ha innvirkning på evnen til å underbygge forklaringer og anførsler. Hva som anses som forfølgelse eller umenneskelig eller nedverdiggende behandling mv. kan også være annerledes når vurderingen gjelder et barn enn når den gjelder en voksen. Norske myndigheter må vurdere hvordan barnets rettigheter blir berørt. Overgrep kan ramme et barn særlig hardt.

Utlendingsloven har også en bestemmelse om vurderingen av om et barn skal få oppholdstillatelse som følge av sterke menneskelige hensyn eller en særlig tilknytning til Norge. I bestemmelsen står det uttrykkelig at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i saker som berører barn. I tillegg fremgår det at et barn kan få oppholdstillatelse selv

om situasjonen ikke har et slikt alvor at det ville blitt innvilget oppholdstillatelse til en voksen.

Det er i 2014 og 2015 gjort flere endringer som gjelder oppholdstillatelse på grunnlag av barns tilknytning til Norge.

En engangsløsning som gir mulighet for oppholdstillatelse for barn med lang oppholdstid i Norge trådte i kraft 1.7.2014. Det er ikke tale om et generelt "amnesti"; engangsløsningen gir kun mulighet for opphold for familier som fyller nærmere bestemte vilkår. Løsningen omfatter barn som per 30.9.2013 hadde oppholdt seg i Norge i mer enn tre år. Det er en forutsetning at familien kommer fra et land Norge har returavtale med, og at returavtalen trådte i kraft etter at asylsøknaden ble levert. Det kreves også at familien medvirker til å avklare sin identitet. Per 29.2.2016 var det gitt tillatelse til 81 barnefamilier (153 barn) etter ordningen.

Med virkning fra desember 2014 er det gjort endringer i utlendingsforskriftens bestemmelse om oppholdstillatelse som følge av barns tilknytning til Norge. Det er ikke fastsatt en bestemt grense for hvor mange års opphold et barn må ha for å kunne få oppholdstillatelse på grunnlag av tilknytning til Norge; det skal foretas en konkret, skjønsmessig vurdering. Lengden av barnets opphold i Norge, sammenholdt med barnets alder, skal være grunnleggende hensyn. Eventuelle avslag skal være forsvarlige ut fra hensynet til barnets beste. Ordningen ble evaluert etter ett år, og andelen barnefamilier med lang oppholdstid i Norge (dvs. oppholdstid over 4 år og 4 måneder, herunder 1 års skolegang) som har fått omgjort sine vedtak, og dermed fått oppholdstillatelse i Norge, har økt fra 45 til 82 prosent.

Norge innførte i juni 2015 en ordning som innebar at en avgrenset gruppe uttransporterte barn fikk anledning til å få sakene sine vurdert på nytt etter den nye bestemmelsen om oppholdstillatelse på grunnlag av barns tilknytning. Ordningen gjaldt for barn som ble uttransportert mellom 1.7.2014 og 18.3.2015, og som på tidspunktet for uttransport hadde oppholdt seg i Norge i fire år eller mer. 30 familier var omfattet av ordningen, hvorav 28 valgte å be om omgjøring. Av disse ble fire familier innvilget opphold etter ny vurdering.

Det ble i 2015 opprettet en egen tilskuddsordning til frivillige organisasjoners arbeid for barn med lang oppholdstid i Norge. Tilskuddsordningen gjelder også for 2016, men skal avvikles fra 2017.

Enslige mindreårige asylsøkere

Jf. merknader 52.e og f om enslige mindreårige asylsøkere. Det er store variasjoner i antall enslige mindreårige som ankommer Norge i ulike perioder og fra år til år. I 2015 ankom det langt flere enslige mindreårige asylsøkere enn det gjorde i årene før. Dette var utfordrende for alle deler av systemet som skal ivareta denne gruppen. **Så langt i 2016** har det ankommet færre enslige mindreårige asylsøkere, og det jobbes for å sikre forsvarlige systemer både for de som er her og de som ankommer i tiden fremover.

Utlendingsdirektoratet (UDI) har omsorgsansvaret for enslige, mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år som bor i asylmottak, og skal sikre at disse får nødvendig omsorg og trygghet så lenge de bor på mottaket. Det daglige omsorgsansvaret delegeres til mottaket barnet bor på. Enslige mindreårige tilbys plass i egne mottak eller avdelinger tilpasset denne gruppen.

Enslige mindreårige asylsøkere som oppgir å være under 15 år når de søker asyl, får tilbud om opphold i et omsorgssenter. Tilbudet er regulert i barnevernloven kapittel 5A.

Statlig barnevern (Bufetat) har ansvaret for tilbudet. Bufetat har også ansvaret for omsorgen til barnet, men omsorgssenteret er ansvarlig for å utøve omsorgen på Bufetats vegne. Bufetats ansvar gjelder fra barnet blir overført fra utlendingsmyndighetene, frem til barnet blir bosatt i en kommune eller forlater riket. Ved omsorgssentrene skal barna gis omsorg og trygghet. Sentrene skal drives på en forsvarlig måte, og barna som bor der har rett til medvirkning. Fylkesmannsembetene fører tilsyn med sentrene.

Det har vært en økning i antall omsorgssentre, fra 7 ved inngangen til 2015 til 83 ved inngangen til 2016.

Høsten 2015 var det krevende å etablere nok plasser i omsorgssentrene for å møte høye ankomsttall av enslige mindreårige asylsøkere. Omsorgssentrene kan være statlige, kommunale eller private. Regler for godkjenning, kvalitet, rettigheter for beboere og tilsyn som gjelder for barnevernsinstitusjoner, skal gjelde tilsvarende for omsorgssentrene. Forskrift om krav til kvalitet og internkontroll i barnevernsinstitusjoner stiller visse krav til kvalitet, som kan være utfordrende å etterleve i en ekstraordinær situasjon. Barne- og likestillingsdepartementet så det derfor nødvendig å innføre en ny bestemmelse om at det kan gjøres unntak fra kvalitetskravene i ekstraordinære situasjoner. Bestemmelsen trådte i kraft 7.12.2015. Hva som utgjør en ekstraordinær situasjon må vurderes konkret. Tilbudet til barna skal til enhver tid fortsatt være forsvarlig sett hen til situasjonen. Bestemmelsen gjelder både for barnevernsinstitusjoner og omsorgssentre.

Kongen i statsråd kan bestemme at barnevernloven kapittel 5A utvides til også å gjelde barn over 15 år. Denne muligheten har så langt ikke vært benyttet.

Lov om barneverntjenester gjelder imidlertid for alle barn som oppholder seg i Norge, også asylsøkere. Dersom det er grunn til bekymring for en mindreårig asylsøker, enten barnet bor i omsorgssenter eller mottak, skal kommunal barneverntjeneste varsles. Barneverntjenesten skal på vanlig måte undersøke saken og igangsette nødvendige tiltak. Dette ansvaret er presisert i et rundskriv til landets kommuner, mottak og omsorgssentre i 2010.

Bosetting av enslige mindreårige flyktninger

Kommuner som bosetter enslige, mindreårige flyktninger mottar et særskilt tilskudd fra staten. Tilskuddet utbetales i tillegg til det ordinære integreringstilskuddet. Målet med ordningen er å bidra til at enslige mindreårige kan bosettes så raskt som mulig i gode omsorgstilbud tilpasset lokale forhold. Ytterligere tiltak vil presenteres i Stortingsmeldingen om integreringspolitikk som legges frem våren 2016. **JD/BLD: oppdaterer.**

Helsetjenester

Det finnes en egen veileder om helsetilbudet til flyktninger, asylsøkere og familiegjenforente. Det vurderes konkrete tiltak for bedre psykososial oppfølging av enslige, mindreårige asylsøkere.

En veileder om kommunikasjon via tolk i helse- og omsorgstjenesten bidrar til bedre systemer for bruk av tolk. Barn skal ikke brukes som tolk. Det setter barn i en vanskelig rolle og kan være skadelig for barnet.

Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013-2017 skal bidra til at alle med innvandrerbakgrunn får likeverdige helse- og omsorgstjenester av god kvalitet, tilpasset språklige og kulturelle forutsetninger. Strategien har også betydning for barn med innvandrerbakgrunn.

En ny forskrift fra 2012 om rett til helse- og omsorgstjenester for personer uten fast opphold i riket slår fast at barn under 18 år har rett til nødvendige helse- og omsorgstjenester fra

kommunen og spesialisthelsetjenesten på tilnærmet samme måte som barn bosatt i Norge. Retten gjelder uavhengig av om oppholdet er lovlig eller ikke.

b) Barn som tilhører etniske minoritetsgrupper eller urfolk (art. 30)

Merknad 61: Komiteen anbefaler parten å gjøre sitt ytterste for å sikre at barn med etnisk minoritetsbakgrunn og barn fra urbefolkningsgrupper har samme tilgang til alle rettigheter som andre barn, herunder tilgang til velferd, helsetjenester og skoler, og at de blir beskyttet mot fordommer, vold og stigmatisering.

Jf. merknad 61 om beskyttelse mot fordommer, vold og stigmatisering.

Stortingsmelding om integreringspolitikk

Regjeringens arbeid med å sikre innvandrere tilgang til offentlige tjenester, som barnehage, skole og helsetjeneste og arbeidet mot diskriminering, radikalisering og hatefulle ytringer, omtales i stortingsmeldingen som blir lagt frem våren 2016. **JD: Må oppdateres.**

Tiltak mot antisemittisme

Det er behov for en styrket innsats mot antisemittisme i Norge. Regjeringen har derfor startet arbeidet med en handlingsplan mot antisemittisme, med fremleggelse høsten 2016. **KMD: behov for oppdatering.**

I 2015 og 2016 ble det bevilget ekstra midler til informasjonstiltak i regi av Det Mosaiske Trossamfund, med mål om å redusere forekomsten av antisemittisme og øke kunnskapen om jøder og jødedom. Flere av tiltakene retter seg mot barn og unge, blant annet tiltaket med jødiske veivisere, inspirert av samiske veivisere.

c) Barn i gate-situasjoner

Barn rammes av bostedsløshet på ulike måter. Siste kartlegging (2012) fant 679 barn som var bostedsløse sammen med sin familie, en markant økning fra kartleggingen i 2008, da antallet var 400 barn. Andre barn berøres av bostedsløshet mer indirekte ved at samværsforeldre er bostedsløse. De fleste bostedsløse barnefamilier oppholder seg midlertidig hos venner og familie, i midlertidige botilbud eller i ulike institusjoner. Kun to familier ble kartlagt som boende på gata. Det skal gjennomføres en ny kartlegging i 2016.

d) Utnyttelse av barn

Jf. tidligere rapporter.

Økonomisk utnyttning av barn, inkludert barnearbeid (art. 32)

Jf. fjerde rapport punkt 502 og tidligere rapporter.

Bruk av barn i ulovlig narkotikaproduksjon og -handel (art. 33)

Det er ingen spesielle tiltak rettet mot bruk av barn i ulovlig narkotikaproduksjon og -handel.

Seksuell utnyttelse og seksuelt misbruk (art. 34)

Se omtale under kapittel 5 bokstav c.

Bortføring, salg og handel med barn (art. 35)

54: Komiteen anbefaler parten å:

a) evaluere handlingsplanen som ble avsluttet i 2009, og bruke erfaringene til å utarbeide en ny handlingsplan,

b) sette fokus på barn som er offer for menneskehandel, og bevilge de nødvendige menneskelige og økonomiske ressurser til de enheter som har som oppgave å bekjempe denne forbrytelsen,

c) utvikle og iverksette tiltak for systematisk å identifisere offer for menneskehandel, håndheve lovene som kriminaliserer bortføring, salg og handel med mennesker, og forsikre seg om at ofrene bli behandlet på kompetent vis.

Jf. merknad 54 om menneskehandel.

Omfanget av menneskehandel med barn i Norge antas å være lavt. Så langt foreligger det **ca. 10 dommer** på menneskehandelområdet som omfatter mindreårige. Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel (KOM) sier i årsrapporten for 2014 at 36 mindreårige ble fulgt opp som potensielle ofre. KOM er videreført som permanent ordning, og flere politidistrikt har etablert egne grupper/prosjekter mot menneskehandel.

Etter erfaringer fra forrige plan ble det laget en ny handlingsplan mot menneskehandel for perioden 2011-2014, og det utarbeides nå en ny plan som vil komme i 2016. Europarådets overvåkningsorgan GRETA evaluerte Norges innsats mot menneskehandel i en rapport fra 2013, og anbefalingene vil bli fulgt opp i den nye handlingsplanen.

I 2015 ble rapporten *Ikke våre barn. Identifisering og oppfølging av mindreårige ofre for menneskehandel i Norge* lansert. Et antall saker skal også følges gjennom systemene for å identifisere sviktpunkter på systemnivå, og arbeidet **sluttføres våren 2016**. I tillegg er det i 2016 foretatt en utredning, *De sa jeg må*, som synliggjør barnas egne erfaringer.

Dersom barneverntjenesten mistenker at et barn kan være utsatt for menneskehandel eller mottar melding om dette, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, og sammen med politiet skal barnets risikosituasjon og behov vurderes. Deretter iverksettes nødvendige tiltak for å sikre og ivareta barnet på best mulig måte. I tillegg må det gis orientering til utlendingsmyndighetene.

Barn som er utsatt for menneskehandel kan plasseres på en barnevernsinstitusjon uten samtykke. I 2012 fikk vi nye bestemmelser i barnevernloven om menneskehandel, der hensikten er å gi barna beskyttelse og omsorg. Det er viktig å ivareta barnas rettssikkerhet, og det stilles strenge og klare vilkår for plassering. Begrensningene skal ikke være mer inngripende enn nødvendig. Det stilles også krav til at saken skal prøves for fylkesnemnda hver sjuende uke.

Andre former for utnyttning (art. 36)

I 2016 fremmet regjeringen et lovforslag for Stortinget om et forbud mot bruk av barn som tolk mellom forvaltningen og privatpersoner. Det er foreslått unntak fra forbudet når det er nødvendig for å unngå tap av liv, alvorlig helseskade og i andre nødsituasjoner. Unntak er også foreslått når det ut fra hensynet til barnet og omstendighetene for øvrig må anses forsvarlig. Forslaget er begrunnet blant annet med henvisning til barnekonvensjonen art. 3 og art. 36. **(JD: oppdaterer. Loven trer i kraft fra 1. juli 2016.)**

e) Beskyttelse av barn som har vært offer for eller vitne til kriminalitet

Også etter at den nye straffeloven er det et krav om at lovbrøteren være tilregnelig på handlingstidspunktet for å kunne straffes. Personer under 15 år regnes ikke som tilregnelige i denne sammenheng, og kan derfor ikke straffes.

59: Komiteen anbefaler også parten å sørge for, gjennom egnede lovbestemmelser og forskrifter, at alle barn som er vitne til og/eller offer for forbrytelser, f.eks. barn som er offer for overgrep, vold i hjemmet, seksuell og økonomisk utnyttning, bortføring eller menneskehandel, og barn som er vitne til slike forbrytelser, blir gitt den beskyttelse som konvensjonen krever, og at parten fullt ut tar hensyn til FNs retningslinjer for behandling av

saker der barn er involvert som offer for eller vitne til forbrytelser (vedlegg til FNs økonomiske og sosiale råds resolusjon 2005/20 av 22. juli 2005).

Jf. merknad 59 om beskyttelse av barn som offer eller vitne til kriminalitet:

Barnehus

Jf. også merknad 56.b om barnehus. Ordningen med statens barnehus ble iverksatt i 2007 for bedre å ivareta barn og ungdom som kan ha vært utsatt for, eller vært vitne til vold eller seksuelle overgrep, der det foreligger en politianmeldelse. Ved barnehusene skal utsatte barn bli møtt med høy barnefaglig kompetanse i trygge og skånsomme omgivelser. Målet er å styrke barns rettssikkerhet og sørge for god ivaretagelse av barn og familier.

I 2012 fikk Statens Barnehus Tromsø nasjonalt ansvar for oppfølging av samisktalende barn. Statens Barnehus Tromsø ble styrket med en psykologstilling hvor en samisk psykolog skal sikre samiske barn samme kvalitet på kartlegging, oppfølging og behandling som norskstalende barn.

Det er nå etablert til sammen 11 Statens barnehus rundt om i landet, og fem av disse er etablert siden 2010.

Avhør av barn

Etter nytt regelverk om avhør av barn fra 2015 er virkeområdet utvidet slik at det er obligatorisk å gjennomføre tilrettelagt avhør av barn under 16 år som er fornærmet eller vitne i sak som gjelder seksualforbrytelser, kjønnslemlestelser, vold i nære relasjoner, drap eller kroppsskade. Avhørene tas på barnehus, med mindre barnehuset og avhørsleder er enige om at det klart er til barnets beste å gjennomføre avhøret et annet sted. Når barn under 16 år skal avhøres i saker om andre straffbare forhold, eller barn mellom 16 og 18 år skal avhøres som fornærmet i en incestsak, kan tilrettelagte avhør benyttes dersom hensynet til vitnet tilsier det. I disse sakene bør avhørene også gjennomføres ved et barnehus. På barnehusene gjennomføres i tillegg rettsmedisinske undersøkelser, rådgivning og behandling, jf. punkt 251 i fjerde rapport. De som er avhørt ved tilrettelagt avhør vil som hovedregel ikke behøve å avgi forklaring direkte for retten, siden videoopptak av avhøret kan benyttes.

Første avhør skal nå som hovedregel gjennomføres uten at mistenkte siktes og varsles om avhøret. Det vil senke terskelen for å melde fra til politiet, og minske risikoen for at barn blir utsatt for nye overgrep og trusler i tiden mellom anmeldelse og avhør. Barneverntjenesten gis rett til å følge avhørene, slik at tiltak for å beskytte barna kan iverksettes raskt.

Adgangen til å ta supplerende avhør er utvidet. Det innebærer at barna ved behov får mer tid til å bli trygge i avhørssituasjonen. Utvidet adgang til å ta supplerende avhør er også en forutsetning for at første avhør skal kunne tas uten at mistenkte varsles.

For raskere gjennomføring av avhørene, har politiet fått ansvar for gjennomføringen, og dommeren skal ikke lenger delta. Videre kan politiet nå oppnevne forsvarer og tilkalle bistandsadvokat

Fristen for gjennomføring av avhørene er endret, ved at det er innført differensierte frister fra 1 til 3 uker for alle tilrettelagte avhør. Det er i tillegg til regelendringene iverksatt flere tiltak for å få ned ventetiden, herunder forbedringer i interne arbeidsprosesser i barnehusene og i politidistriktene.

Ventetiden har gått betraktelig ned etter at nytt regelverk trådte i kraft, men det er fortsatt en vei å gå før avhørene blir gjennomført innen de lovpålagte fristene, og det jobbes kontinuerlig med måloppnåelsen.

Observasjonsordningen for avhør av de yngste barna er avviklet, og avhør av barn under skolealder vil i stedet bli delt opp i flere avhørssekvenser, som gir barnet mer tid til å etablere kontakt med avhører og nærme seg temaet. Slike avhør gir bedre bevis, og legger til rette for at flere som begår overgrep mot barn blir dømt.

Avhør av barn og ungdom krever kompetanse i barnefaglige emner, i etterforskning, jus og avhørsmetodikk, og foretas av en politietterforsker med spesialutdanning i avhør av barn og ungdom. For avhør av barn under 6 år skal avhører så vidt mulig ha spesialutdanning i avhør av førskolebarn i tillegg.

Voldsoffererstatning

Som en følge av terrorangrepene 22. juli 2011 ble voldsoffererstatningsloven endret. Den øvre grensen for voldsoffererstatning ble hevet og det ble gitt adgang til å fravike den i særlige tilfeller. Unntaksregelen skal hindre at den øvre grensen slår urimelig ut, og kan for eksempel komme til anvendelse dersom unge personer blir påført så alvorlige skader at de blir tilnærmet 100 prosent uføre og det medfører at erstatningskravet overstiger den øvre grensen. I tillegg ble personkretsen for hvem som kan få voldsoffererstatning utvidet til å også omfatte personer som har bistått ofre for voldshandlinger. Endringene gjelder voldsofre for handlinger skjedd etter 1.1.2011.

Etterforskningsplikt ved barnedød

Etterforskning foretas generelt når det er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold. Etter en lovendring i 2011 kan det imidlertid foretas etterforskning selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold når et barn dør plutselig og uventet. Det følger av forskrift at politiet skal innlede etterforskning i slike saker, bortsett fra når det er åpenbart at dødsfallet ikke skyldes en straffbar handling.

f) Idømmelse av straff mv. (art. 37(a))

58: *Komiteen anbefaler spesielt at parten:*

a) forsikrer seg om at barn bare blir holdt internert som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom, og reduserer antallet barn som sitter i fengsel, gjennom aktiv bruk av alternative tiltak overfor mindreårige lovovertredere, når dette er hensiktsmessig,

f) sørger for at alle barn som begår lovbrudd før de er fylt 15 år, blir behandlet av sivile eller administrative myndigheter i samsvar med barnekonvensjonen og internasjonale standarder, og særlig at de har tilgang til alternative tiltak.

Jf. merknad 58.a og f om barn i fengsel og alternative tiltak.

Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging

Det er et mål at barn mellom 15 og 18 år ikke skal sitte i fengsel, og andre reaksjonsformer skal benyttes så langt det er mulig. To nye straffereaksjoner for lovbrytere som var under 19 år på handlingstidspunktet ble iverksatt fra 1.7.2014; ungdomsstraff og ungdomsoppfølging. Disse straffereaksjonene bygger på prinsippene for gjenopprettende prosesser (restorative justice). Begge reaksjonene forutsetter samtykke fra lovbyteren og verge(r). Ungdomsstraff er en mer alvorlig reaksjon enn ungdomsoppfølging. Ungdomsoppfølging kan ilegges av domstolen som vilkår for betinget fengselsdom, eller av påtalemyndigheten i mindre alvorlige

saker. Ungdomsstraff idømmes av domstolen, og er et alternativ til ubetinget fengsel og strengere samfunnsstraff.

I utgangspunktet kan ungdomsstraff idømmes for alle typer lovbrudd. Det fremgår imidlertid av forarbeidene at enkelte lovbrudd, som drap eller grove seksuallovbrudd, er av så alvorlig art at ubetinget fengselsstraff som utgangspunkt vanskelig kan erstattes av alternativer.

Målet med de nye straffereaksjonen er å forhindre at barn og unge fortsetter å begå kriminalitet. Samordning av offentlige ressurser og involvering av ungdommenes nettverk er et av hovedelementene i de nye straffereaksjonene. I samarbeid med ungdommen utarbeides det en tidsbestemt, individuell og tverrfaglig ungdomsplan, som ungdommen er forpliktet til å følge i straffegjennomføringsperioden. Ungdommen må ta ansvar for det han eller hun har gjort og arbeide for egen utvikling i positiv retning. Straffereaksjonen er således på mange måter mer krevende for ungdommen enn avtjening av fengselsstraff

I 2014 fikk vi en ny lov om konfliktråd. Konfliktrådet har ansvaret for straffegjennomføringen av de nye ungdomsreaksjonene. Det er igangsatt en følgeevaluering, og målet er å få mer innsikt i gjennomføringen og et grunnlag for å etablere en god praksis på området.

Fengselsstraff overfor unge lovbrøyttere

Antall innsettelse av barn i fengsel har gått kraftig ned de siste årene, jf. oversikt i boksen. Personer som var under 18 år på handlingstidspunktet kan etter lovendring i 2012 bare idømmes ubetinget fengsel når det er "særlig påkrevd". Høyesterett ga lovendringen betydning også før den trådte i kraft. En person under 18 år kan heller ikke idømmes forvaring, med mindre det foreligger "helt ekstraordinære omstendigheter". Det er også åpnet opp for utvidet bruk av samfunnsstraff i stedet for ubetinget fengsel for mindreårige lovbrøyttere. Lav alder er en formildende omstendighet i norsk strafferettstradisjon, som også er lovfestet i straffeloven.

Antall innsettelse av barn i fengsel

2015:	25
2014:	28
2013:	29
2012:	71
2011:	75
2010:	84

Stortinget har vedtatt en ny bestemmelse i barnevernloven som gir barneverntjenesten plikt til å holde jevnlig kontakt med kriminalomsorgen og barnet når et barn under 18 år sitter i varetekt eller gjennomfører fengselsstraff. Barnevernet skal delta i planlegging og tilrettelegging av tiltak etter fengselsoppholdet, og skal tilby etterverntiltak. Bestemmelsen har **ikke trådt i kraft**.

Alternative tiltak

Barnevernloven gir adgang til å sette i verk tiltak for barn som har vist alvorlige atferdsvansker, som alvorlig eller gjentatt kriminalitet. Det er viktig å ta i bruk familie- og nærmiljøbaserte tiltak. Det er utviklet flere tiltak og metoder for barn og unge med alvorlige atferdsvansker, som Multisystemisk terapi (MST), Funksjonell familieterapi (FFT) og Treatment Foster Care Oregon. Det finnes også en modell for institusjonsbehandling, MultifunC, som også innebærer miljøbaserte tiltak.

g) Barn i fengsel (art. 37 (b)-(d))

7. Komiteen ber innstendig parten om å vurdere å trekke tilbake det ovenfor nevnte forbeholdet og henleder partens oppmerksomhet på punktene 59 og 60 i disse avsluttende merknader når det gjelder håndtering av mindreårige og kriminalitet.

58: Komiteen anbefaler spesielt at parten,

b) sørger for at fengsling, når denne løsningen blir valgt, skjer i samsvar med lov og rett og uten at barnets rettigheter, slik disse framgår av konvensjonen, blir krenket,

c) forsikrer seg om at mindreårige blir holdt atskilt fra voksne innsatte, både ved varetektfengsling før saken kommer opp, og ved soning av idømt fengselsstraff,

Atskillelse fra voksne

Jf. merknad 6, 7 og 58.c om at mindreårige innsatte blir holdt atskilt fra voksne innsatte.

Det er regjeringens oppfatning at fengselsstraff bare skal brukes overfor mindreårige lovbrøyttere som en siste utvei, og innholdet i dagens politikk på området bygger i stor grad på prinsippene for gjenopprettende prosesser (restorative justice). Frem til 2009 fantes det ikke separate institusjoner for straffegjennomføring for mindreårige. Dersom man skulle etterleve prinsippet om atskillelse av voksne og mindreårige innsatte, ville man dermed risikere at de få mindreårige som fengsles ble fullstendig isolert. I et prøveprosjekt har man nå etablert separate ungdomsenheter for mindreårige innsatte, der målet er å unngå at mindreårige enten må sone straff sammen med voksne, eller i isolasjon. Prosjektet har blitt evaluert, og **en rapport vil snart** bli publisert. Forbeholdet gjeldende plikten til å holde barn og voksne atskilt kan imidlertid ikke frafalles på det nåværende tidspunkt, og opprettholdes derfor.

JD: oppdatere.

Særregler for mindreårige innsatte

Jf. merknad 58.b om fengsling av barn.

Når fengsling av barn er nødvendig, skjer den i samsvar med lov og rett. Det følger av Grunnloven at enhver frihetsberøvelse må ha hjemmel i lov, og at ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom.

Med virkning fra 2012 er det også foretatt endringer vedrørende bruk av varetekt på barn. Blant disse er innføring av en kortere frist etter pågripelse for å fremstille mindreårige siktede for retten med begjæring om fengsling. Fremstillingen må skje snarest mulig og senest dagen etter pågripelsen, med mindre fristen ender på en helgedag eller lignende, da fristen forlenges med én dag. Mindreårige i varetekt kan ikke bli ilagt fullstendig isolasjon. For å tydeliggjøre at terskelen for å varetektsfengsle et barn skal være høy, er lovens ordlyd endret til at barn "skal ikke fengsles hvis det ikke er tvingende nødvendig".

Etter en lovendring fra 2012 har barnevernet plikt til å møte i fengslingsmøter. Barneverntjenesten skal uttale seg om behovet for tiltak og gi informasjon om eventuelle iverksatte barneverntiltak.

For å gi barn i fengsel et best mulig tilbud samarbeider justissektoren, helsesektoren, opplæringsetaten og barnevernet for å finne best mulige tiltak for barna under og etter fengselsoppholdet.

I 2015 trådte det i kraft særregler for mindreårige innsatte som skal bidra til å ivareta mindreårige i varetekt og ved straffegjennomføring. Fengselsoppholdet skal tilrettelegges etter deres behov. Mindreårige skal som hovedregel innsettes i ungdomsenhet, med et tverretattlig team som sørger for de unges behov og forbereder tiden etter løslatelse.

Innsatte under 18 år kan motta besøk av nær familie og det kan søkes om økonomisk støtte for å gjennomføre besøket. Barn kan motta besøk ukentlig eller oftere, og har uansett rett til å motta minst ett besøk i måneden. Barn skal ut fra sitt behov ha adgang til å telefonere, og har rett til minst tre telefonsamtaler i uken, av inntil 20 minutters varighet per samtale.

For utelukkelse fra fellesskapet (isolasjon) og for bruk av tvangsmidler overfor innsatte under 18 år gjelder strengere vilkår, kortere tidsfrister, særlige rutiner for meldinger til overordnet nivå og krav om "kontinuerlig tilsyn". Det er ikke lenger adgang til bruk av umiddelbar utelukkelse av mindreårige.

h) Reintegrering (art. 39)

58: *Komiteen anbefaler spesielt at parten:*

e) *aktivt bruker tiden mindreårige tilbringer i fengsel til rehabilitering og utdanning, herunder yrkesopplæring,*

Jf. merknad 58.e om rehabilitering og utdanning i fengsel.

Unge personer som har sonet fengselsstraff har rett til de samme velferdsgodene som andre borgere, herunder rett til bolig, arbeid, skolegang, helsetjenester, inkludert behandling for rusmisbruk, og finansiell rådgivning. Tverrfaglige team ved ungdomsenheter skal sørge for at ungdommene får den hjelpen de har krav på.

Opplæringsloven gjelder også for barn i fengsel, og unge innsatte med mangelfull utdanning skal særlig motiveres for, og stimuleres til deltakelse i opplæringstilbudene i fengselet. Fengselet skal samarbeide med skolen om dette. Det er også mulighet for å delta i opplæring utenfor fengselet, når det anses sikkerhetsmessig forsvarlig.

i) Opplæring av personell

58: *Komiteen anbefaler spesielt at parten:*

d) *treffer de nødvendige tiltak for å sikre at personer som arbeider med barn i rettssystemet, dommere i ungdomsdomstoler, fengselsbetjening, tilsynsførere etc. får behørig opplæring,*

Jf. merknad 58.d om opplæring av personer som arbeider med barn i rettssystemet.

Politistudenter har undervisning i FN's barnekonvensjon. På jusutdanningen inngår emnet som en del av menneskerettighetsopplæringen. For advokater er det jevnlig tilbud om kurs om barns rettigheter.

FN's Barnekonvensjon er også tema på introduksjonsprogram for nye dommere, i tillegg er det tema for spesifikke seminarer for dommere, advokater og psykologer og på årets dommerseminarer, der det er 90% av dommerstanden på plass.

j) Barn i væpnet konflikt (art. 38)

Mindreårige fremmedkrigere

Mindreårige personer som har deltatt i kamphandlinger i utlandet utenfor regulære væpnede styrker (heretter omtalt som mindreårige fremmedkrigere) reiser særskilte utfordringer for oppfølging av barnekonvensjonen.

Norske myndigheter er kjent med at mindreårige personer har dratt til Syria og Irak som fremmedkrigere, selv om vi ikke kjenner det nøyaktige omfanget av fenomenet. Ifølge Politiets sikkerhetstjenestes (PST) trusselvurdering 2016 var det ved årsskiftet 2015/2016 rundt 40 norske fremmedkrigere som oppholdt seg i Syria og Irak. PST er også kjent med at om lag 30 personer har returnert til Norge og at 17 personer skal ha blitt drept. PST presiserer at det kan være store mørketall. Antallet norske fremmedkrigere som er mindreårige er ikke tallfestet, men PST har tidligere bekreftet at det finnes eksempler på mindreårige som har dratt til regionen som fremmedkrigere.

Regjeringen lanserte i 2014 *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Planen har flere tiltak for å forebygge at voksne og mindreårige personer blir radikalisert, og også tiltak som skal gi hjemvendte fremmedkrigere og deres familier nødvendig og særskilt oppfølging. Tiltakene gjelder for eksempel veiledning av foreldre, rutiner for varsling fra PST til kommunene og oppfølging av fremmedkrigere og familien deres.

Forskning på høyreekstremisme

Senter for forskning på høyreekstremisme ble opprettet i 2016. Bakgrunnen for etableringen var utfordringer med høyreekstremistisk vold, som blant annet terrorangrepet i Norge 22. juli 2011 og en flyktningestrøm som møtes med hatkriminalitet og vold. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress har bidratt med forskning på feltet radikaliserings.

DEL 2

Kapittel 10 Oppfølging av valgfri tilleggsprotokoll om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi

a) Oppfølging av komiteens anbefalinger

Det vises til spesielle beskyttelsestiltak, bortføring, salg og handel med barn og besvarelse av merknad 54. Se også omtale av seksuell utnytting og seksuelle overgrep og besvarelse av merknad 56.

b) Tiltak for gjennomføring av tilleggsprotokollen

Straffansvar og straffutmåling

Det følger av straffeloven at kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige kan straffes med fengsel inntil 2 år. Etter lovendring i 2009, omfattes også den som mot vederlag får en person under 18 år til å utføre handlinger som tilsvarer seksuell omgang med seg selv.

Strafferammen ble samtidig forhøyet til fengsel inntil 3 år dersom hendelsen har skjedd på en særlig krenkende måte.

Straffenivået for barnepornografi er hevet de senere årene. Det følger også av nyere høyesterettspraksis at menneskehandel til prostitusjon, ikke minst der offeret er under 18 år, skal straffes strengere.

Straffelovgivningens virkeområde

Straffeloven 2005, som trådte i kraft i 2015, endret til dels den norske straffelovgivningens virkeområde for handlinger begått i utlandet. Dersom gjerningspersonen er norsk statsborger eller har bosted i Norge, eller handlingen er foretatt på vegne av et foretak registrert i Norge, kan handlinger begått i utlandet som rammes av blant annet bestemmelsene om menneskehandel, barnepornografi og kjøp av seksuelle tjenester, straffefølges i Norge. Dette gjelder selv om handlingene ikke er straffbare i landet der de ble begått. Det samme gjelder handlinger foretatt av en person som etter handlingstidspunktet er blitt norsk statsborger eller har fått bosted i Norge.

For handlinger foretatt i utlandet av en person som oppholder seg i Norge, men som verken har bosted i Norge eller er norsk statsborger, er det krav til dobbel straffbarhet og en strafferamme på mer enn 1 år. Det er enkelte særlige unntak, for eksempel om krigsforbrytelser. Selv om gjerningspersonen verken har opphold i Norge eller handlingen er straffbar i landet der den er foretatt, gjelder straffelovgivningen dersom handlingen har en strafferamme på fengsel i minst 6 år og er rettet mot noen som er norsk statsborger eller er bosatt i Norge. Straffelovgivningen gjelder i tillegg for handlinger som Norge etter overenskomster med fremmede stater eller etter folkeretten for øvrig, har rett eller plikt til å straffefølge.

Utøvelse av ekstraterritoriell jurisdiksjon

Norsk politi (Kripos) har etterforsket flere saker hvor norske borgere har vært siktet/mistenkt for å ha begått seksuelle overgrep mot barn i utlandet og/eller har tatt bilder eller produsert andre fremstillinger som viser seksuelle overgrep mot barn eller seksualiserer barn.

c) Juridiske personers ansvar

Jf. første rapportering på tilleggsprotokollen punkt 12.

d) Forebygging og bevisstgjøring om utnytting av barn

Blokkering av overgrepsmateriale på internett

I henhold til avtalen viser internettleverandørene en "stoppside" med informasjon fra politiet i stedet for overgrepsmaterialet. I 2015-2016 er antall treff per døgn på "stoppsiden" om lag 3-5000; en betydelig reduksjon fra 2009 (15-18000).

Nedgangen i antall visninger av "stoppsiden" indikerer at bruken av nettsider har gått ned, men det betyr ikke at interessen for overgrepsmateriale er redusert. Brukerne har i stedet beveget seg over på andre internettjenester. Det antas imidlertid at den betydelig økte polititilstedeværelsen på internett har økt den opplevde oppdagelsesrisikoen hos de som søker etter overgrepsmateriale. Dette arbeidet genererer ikke anmeldelser/saker, men er et rent forebyggende tiltak som gir betydelig signaleffekt med relativt liten innsats. Norge er en betydelig bidragsyter til det internasjonale arbeidet relatert til denne metodikken. INTERPOL leder arbeidet mot global distribusjon av overgrepsmateriale på nettsider og det produseres en liste, lik den norske, som er tilgjengelig uten vederlag for internettleverandører i alle INTERPOLs medlemsland.

Identifisering av ofre for menneskehandel

Se omtale av tiltak mot menneskehandel i kapittel 9 punkt d).

Utlendingsforvaltningen har et særlig ansvar for å identifisere og gi oppfølging til barn som er mulige ofre for menneskehandel. Utlendingsdirektoratet (UDI) ga i 2015 ut et nytt rundskriv som gir retningslinjer og verktøy for å identifisere og følge opp beboere i mottak som kan være utsatt for menneskehandel. Mottaksansatte har et særlig ansvar dersom beboeren er mindreårig eller særlig sårbar og ikke selv i stand til å søke hjelp. Ved mistanke om menneskehandel skal mottaksansatte gjennomføre en samtale med barnet og legge til rette for oppfølging av barnet i mottak, av barnevernet eller av politiet. Akuttbistand må også vurderes etter behov.

Enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra asylmottak eller omsorgssenter

Jf. merknad 52.g og h om at barn ikke faller i hendene på menneskehandlere og om etterforskning av tilfeller der barn har forsvunnet. Botilbudet til enslige mindreårige asylsøkere er frivillig. De ansatte kan derfor ikke holde tilbake personer som ønsker å forlate mottaket eller omsorgssenteret. Det er imidlertid alvorlig når barn, spesielt de som kommer alene til Norge, forsvinner fra mottak eller omsorgssentre uten at ny adresse oppgis. De ansatte skal umiddelbart undersøke årsaken til at en enslig mindreårig ikke er til stede. Det er nye rutiner for når og hvordan asylmottaket eller omsorgssenteret skal varsle politiet, barnevernet, UDI eller andre instanser når enslige, mindreårige asylsøkere forsvinner fra mottak. Dersom barn forsvinner fra omsorgssenteret, skal omsorgssenteret uten opphold kontakte Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat), og melde barnet savnet hos politiet. Kommunal barneverntjeneste bør varsles i form av en bekymringsmelding hvis det eksisterer kunnskap om sannsynlig oppholdskommune for barnet.

Utlendingsdirektoratet etablerte i 2014 et nytt hurtigspor i håndteringen av saker med utvalgte grupper enslige, mindreårige asylsøkere. Målet er å forhindre forsvinninger før aldersundersøkelse og saken er tilstrekkelig opplyst, unngå at overårige plasseres i enslige mindreårige-mottak, samt å identifisere personer med oppfølgingsbehov på grunn av sårbarhet.

Justis- og beredskapsdepartementet ga i 2015 *Norsk institutt for by- og regionforskning* i oppdrag å innhente kunnskap og anbefalinger som kan bidra til å forebygge at barn forsvinner fra mottak og bedre myndighetenes oppfølging av slike forsvinninger. Sluttrapporten skal

inneholde anbefalinger som kan fungere som innspill til utvikling av regelverk og praksis, og vil bli levert i 2016.

e) Rehabilitering

Retten til oppholdstillatelse for ofre for menneskehandel ble forskriftsfestet i utlendingsforskriften i 2010. Det følger av forskriften at antatte ofre for menneskehandel kan få en begrenset oppholdstillatelse i Norge av inntil seks måneders varighet (refleksjonsperiode), med mulighet for fornyelse. Refleksjonsperioden skal sikre at ofre for menneskehandel får anledning til å motta informasjon og hjelp i forbindelse med sin situasjon, og til å vurdere å anmelde bakmennene. Etter dagens regelverk har ofre for menneskehandel som avgir vitneforklaring som fornærmet i en rettssak om menneskehandel, rett til oppholdstillatelse som danner grunnlag for permanent oppholdstillatelse. Videre kan en utlending få oppholdstillatelse dersom vedkommende har avgitt vitneforklaring for retten eller politiet i en sak om menneskehandel eller hallikvirksomhet. Stortinget har bedt regjeringen om å utrede regelverket for refleksjonsperiode og oppholdstillatelse for ofre for menneskehandel, samt vurdere om ofre for menneskehandel blir tilstrekkelig hensyntatt etter dagens praktisering av Dublin III-forordningen.

f) Beskyttelse av barn som er utsatt for menneskehandel

I Riksadvokatens mål- og prioriteringsskriv, senest for 2015, understrekes det at personer utsatt for menneskehandel er ofre for kriminelle handlinger. Påtalemyndigheten har adgang til å avslutte eventuelle saker mot fornærmede i menneskehandelsaker med påtaleunntatelse. Det legges til grunn at man undersøker saker hvor mistenkte for straffbare forhold viser seg å være mulig offer for menneskehandel. Erfaring hos politiets påtalejurister viser at slike saker kan være vanskelige å oppdage.

Se også omtale i kapittel 9.e.

g) Internasjonalt samarbeid

Utlevering

Norge deltar i omfattende internasjonalt samarbeid hva gjelder utlevering av personer som enten er siktet i straffesaker eller som er domfelt. Dette gjelder straffesaker generelt, da også saker om salg av barn, barneprositusjon og barnepornografi.

Norge har tiltrådt flere internasjonale konvensjoner på området, blant annet Europarådskonvensjonen om utlevering av 1957, og har flere bilaterale avtaler på feltet. Norge krever imidlertid ikke at det foreligger en konvensjonsforpliktelse for å kunne utlevere lovbrøttere eller siktede til andre land. Sakene håndteres etter utleveringsloven.

I de tilfellene utlevering avslås fordi vedkommende er norsk borger kan Norge på begjæring fra anmodende myndighet vurdere overtakelse av straffesaken.

Det jobbes kontinuerlig for å styrke det internasjonale utleveringssamarbeidet. Norge har inngått en konvensjon om nordisk arrestordre, som trådte i kraft i 2012. Konvensjonen er implementert i norsk rett gjennom arrestordreloven, og bidrar til et mer effektivt nordisk samarbeid i slike saker. I henhold til arrestordreloven skal norske borgere som hovedregel overleveres til et annet nordisk land på lik linje med andre, hvilket innebærer en utvidelse av tidligere regelverk.

Videre har Norge inngått en parallellavtale med EU om overleveringsprosedyrer mellom partene. Denne er pt. ikke trådt i kraft, men også denne vil bidra til et styrket internasjonalt samarbeid på feltet.

Gjensidig hjelp i straffesaker

For å bidra til en mer effektiv internasjonal kriminalitetsbekjempelse, har Norge ratifisert annen tilleggsprotokoll av 8.11.2001 til Europarådskonvensjonen om gjensidig hjelp i straffesaker av 1959. I tillegg har tilknytningsavtalen mellom EU, Island og Norge av 19.12.2003 trådt i kraft. Denne avtalen gjelder konvensjon av 29.5.2000 om gjensidig hjelp i straffesaker mellom EUs medlemsstater, og protokollen til denne konvensjonen av 16.10.2001. Dette bidrar til enklere og mer fleksibelt rettslig samarbeid i straffesaker på tvers av landegrensene. Som følge av dette ble det gjennomført endringer i domstolloven, utleveringsloven, straffeprosessloven, ekomloven og politiloven. Endringene trådte i kraft i 2013.

Norsk deltakelse i internasjonalt samarbeid mot overgrepsmateriale på internett

Norge deltar i de to initiativene Global Alliance against Child Sexual Abuse Online (USA og EU) og WePROTECT (UK). Betydningen av samarbeid mellom alle relevante aktører, utvikling av internasjonale tiltak mv. er hensyn som har vært understreket gjennom begge de to initiativene.

Kapittel 11 Oppfølging av valgfri tilleggsprotokoll om Barn i Væpnet Konflikt

a) Oppfølging av komiteens anbefalinger

Det ble ikke gitt spesielle merknader til Norge om gjennomføring av tilleggsprotokollen etter Norges fjerde rapport i 2008.

b) Minstealder for verneplikt

Det vises til Norges første rapport på Tilleggsprotokollen om barn i væpnet konflikt, punkt 3-9.

c) Minstealder for frivillig verving

Jf. første rapport på Tilleggsprotokollen om barn i væpnet konflikt av januar 2006, punkt 3-9 og fjerde rapport punkt 647-648.

d) Tiltak for gjennomføring av tilleggsprotokollen

Lovgivning

FNs barnekomite har tidligere anbefalt at den nedre aldersgrensen på 16 år for frivillige som slutter seg til Heimevernet heves til 18 år, og å forankre i lov at frivillige under 18 år i Heimevernet ikke er gjenstand for noen form for militær disiplin. Anbefalingen om heving av aldersgrense ble imøtegått i fjerde rapport punkt 647-648.

I **regjeringens lovforslag** om verneplikt og tjeneste i Forsvaret m.m. (forsvarsloven) fra 2016 presiseres at personer under 18 år ikke er vernepliktige og at de ikke kan få tjenesteplikt i Forsvaret. I lovutkastet presiseres også at personer som ikke er fylt 18 år og som gjør tjeneste i Forsvaret, ikke skal gis opplæring i eller delta i stridsrelatert virksomhet, og at de straks skal fritas for tjeneste i situasjoner der Norge er i krig eller når krig truer, eller når Forsvaret har satt i gang styrkeoppbygging. Videre er det gjort klart at personer under 18 år ikke er omfattet av det militære staffe- og disiplinærsystemet, som følge av at de ikke kan kalles inn til tjeneste som vernepliktig.

Etter myndighetenes syn er FNs barnekomites bekymringer, og tidligere avsluttende merknader, knyttet til frivillige under 18 år som slutter seg til Heimevernet, med dette ivaretatt i forslaget til ny lov.

Formidling og opplæring

Norske soldater undervises i relevant folkerett, herunder om forbudet mot bruk av barnesoldater. Blant annet omtales forbudet i *Manual i krigens folkerett*. Manualen har til hensikt å gjøre regelverket lett tilgjengelig, både som praktisk veiledning ved undervisning og ved planlegging av operasjoner. Den ble utgitt i 2013, som én av de første i sitt slag i verden. Manualen er å anse som stående ordre fra Forsvarssjefen. I manualen er blant annet følgende presisert: "Partene i konflikten skal treffe alle mulige tiltak for å hindre at barn deltar direkte i fiendtligheter (såkalte "barnesoldater"). Spesielt skal de avstå fra å rekruttere barn til sine væpnede styrker. For Norge er barn definert som personer under 18 år, (...)". Manualen henviser også til tilleggsprotokollen om barn i væpnet konflikt og til Roma-vedtektene for Den internasjonale straffedomstol, art.8(2)(xxvi).

Forut for deployering til internasjonale operasjoner, vil problemstillinger knyttet til bruk av barnesoldater også inngå i den misjonsspesifikke opplæringen og treningen dersom det er relevant. For eksempel har det under forberedelser til deployering med norske styrker til Irak, blitt gjort spesielt oppmerksom på gjeldende konvensjonsbestemmelser og at det skal utvises årvåkenhet ved mistanke om at Peshmerga-styrker innlemmer mindreårige i sine styrker. På

denne måten bevisstgjøres norsk personell slik at tema kan tas opp i undervisningen av Peshmergaen.

Internasjonal bistand

Norge støtter organisasjoner som arbeider med å bekjempe rekruttering av barnesoldater (Child Soldier International).

e) Barns deltakelse i væpnet konflikt

Det vises til omtale av fremmedkrigere under kapittel 9.f.

f) Rehabilitering

I regjeringens *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*, er traumefokusert behandling av barn og unge styrket i spesialisthelsetjenestens budsjett for 2015.

g) Identifisering av asylsøkerbarn med behov for rehabilitering

Jf. merknad 52.a om vurdering av hvilke asylsøkende barn som har vært offer for væpnet konflikt og rehabilitering av disse.

Det foreligger ikke noen egen prosedyre i Norge med det formål å identifisere sårbare asylsøkere generelt, eller barn som har opplevd krigskonflikter spesielt. I stedet behandles slike tilfeller når de oppdages. Behov hos asylsøkere som kommer til Norge kan fanges opp i flere ulike faser og sammenhenger, blant annet i asylintervjuer, helseundersøkelser og kontakt med ansatte i mottak og andre.

Helsedirektoratet anbefaler at kommunene tilbyr asylsøkere en helseundersøkelse innen tre måneder etter ankomst, men dette er opp til den enkelte kommune å gjennomføre.

Utlendingsdirektoratet og Helsedirektoratet er bedt om å kartlegge mulige rehabiliteringstilbud for asylsøkende barn i Norge. Direktoratene har bestilt en studie for å identifisere gode praksiser og å få konkrete anbefalinger til norske myndigheter om mulige rehabiliterings- og reintegreringstiltak og hvordan disse kan implementeres i Norge. Rapporten ble ferdigstilt i 2015 og blir fulgt opp av direktoratene.

h) Barn siktet for krigsforbrytelser

Ingen barn har blitt siktet for krigsforbrytelser i Norge.